

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu
– Ruská federace a Republika Kazachstán**

Anastasia Fayzagalyamova

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anastasia Fayzagalyamova

Podnikání a administrativa

Název práce

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ruská federace a Republika Kazachstán.

Název anglicky

Economic evolution in the countries of the former Soviet Union – the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan.

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce je porovnání hospodářského vývoje a životní úrovně v Ruské federaci a Republice Kazachstán před vystoupením ze Sovětského svazu a až do současné doby. Dílčím cílem práce je porovnání a vyhodnocení aktuálního stavu vybraných ekonomik.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a analytické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury českých a zahraničních autorů; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V analytické části bude provedena analýza a komparace makroekonomických ukazatelů Ruské federace a Republiky Kazachstán ve vybraném období. Komparace bude provedena na základě sekundárních dat získaných ze statistických úřadů vybraných zemí. Pro shromažďování dat a jejich následnou komparaci bude použita SWOT-analýza.

Doporučený rozsah práce

30-40 stran

Klíčová slova

Sovětský svaz, ekonomika, Ruská federace, Republika Kazachstán, hospodářský vývoj, ekonomický rozvoj, inflace

---

Doporučené zdroje informací

BOGOMOLOV, Oleg. Reformy v zerkale mezhdunarodnykh sravneniy. Moskva: Ekonomika, 1998. ISBN 5-282-01918-3.

ILYICHEVA, Tatyana. Osnovy ekonomiky: Kazachstan v sovremennom mire. Almaty: Chevron, 2011. ISBN 9965-9493-1-X.

KUDROV, Valentyn. Mirovaya ekonomika. Moskva: Yustitsinform, 2009. ISBN 978-5-7205-0935-4.

RYAZANOV, Viktor. Ekonomicheskoye razvitiye Rossii: reformy i rossiyskoye chozyaistvo v 19-20 vv. Sankt-Peterburg: Nauka SPB, 1999. ISBN 5-02-028352-5.

SULTANOV, Bahyt. Kazachstanskii put'-2050. 1. vyd. Almaty: Kisi, 2014. ISBN 978-601-7242-92-3.

TIMOSHINA, Tatyana. Ekonomicheskaya istoriya Rossii. 15. vyd. Moskva: Yustitsinform, 2009. ISBN 978-5-7205-0945-3.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 9. 3. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 11. 03. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ruská federace a Republika Kazachstán" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Elizbaru Rodonaia, Ph.D., za pomoc při vedení bakalářské práce, za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích. Také bych chtěla poděkovat své rodině za podporu v průběhu celého studia.

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Ruská federace a Republika Kazachstán

Abstrakt

Ekonomický vývoj států silně ovlivňuje sociální sféru života lidí a celkově fungování států z hlediska propojení hospodářství a blahobytu lidí. Po rozpadu SSSR v roce 1991 byly hlavními cíly tehdejšího vedení nově vzniklých států tyto snahy: transformování trhu, překonání ekonomické izolace a integrování se do světové ekonomiky. Ekonomická izolace v době existence SSSR měla za důsledek zpoždění před vyspělými západními zeměmi, pokud jde o technologie, kvalitu výrobků a produktivitu práce. Přejít k tržnímu hospodářství přiblížil ekonomiku postkomunistických zemí charakteru západních zemí a zjednodušil jejich zapojení do mezinárodního obchodu, což mělo za důsledek významné strukturální změny v rámci světového systému mezinárodních vztahů, ke kterým došlo po rozpadu Sovětského svazu. Tyto změny vedly k vytvoření nových geopolitických útvarů v rámci celosvětového ekonomického systému. Nová realita vyprovokovala mezi státy novou fázi boje o ekonomický vliv.

Předmětem bakalářské práce jsou zvláštnosti hospodářského vývoje Ruské federace a Republiky Kazachstán od roku 1991 do současné doby. Jejím objektem jsou ekonomické ukazatele těchto států, které jsou přehledně zpracovány a podtrhují závěry teoretické části.

Klíčová slova: světová ekonomika, mezinárodní obchod, hospodářský vývoj, ekonomický rozvoj, ekonomická izolace, Sovětský svaz, Ruská federace, Republika Kazachstán, produktivita práce, inflace

Economic evolution in the countries of the former Soviet Union – the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan

Abstract

The economic development of the state strongly influences the social sphere of people's lives and the overall functioning of the state in terms of connecting the economy and the well-being of the people. After the collapse of the USSR in 1991, the main goals of the leadership of the newly formed states were the following efforts: transforming the market, overcoming economic isolation and integrating into the world economy. Economic isolation during the existence of the USSR resulted in delays before advanced Western countries in terms of technology, product quality and labor productivity. The transition to a market economy has brought the economies of post-communist countries closer to those of Western countries and simplified their involvement in international trade, resulting in significant structural changes in the world system of international relations following the collapse of the Soviet Union. These changes have led to the creation of new geopolitical formations within the global economic system. The new reality has provoked a new phase of struggle for economic influence among states.

The subject of the bachelor's thesis is the peculiarities of the economic development of the Russian Federation and the Republic of Kazakhstan from 1991 to the present. Its object is the economic indicators of these states, which are clearly processed and underline the conclusions of the theoretical part.

Keywords: world economy, international trade, economic development, economic isolation, Soviet Union, Russian Federation, Republic of Kazakhstan, labor productivity, inflation

Obsah

1 Úvod	7
2 Cíl práce a metodika	9
2.1 Cíl práce	9
2.2 Metodika	9
3 Teoretická východiska	10
3.1 Teoretické aspekty hospodářského růstu	10
3.1.1 Klíčové principy určování hospodářského růstu a rozvoje států	10
3.1.2 Faktory úspěšného hospodářského rozvoje států	14
3.2 Makroekonomické ukazatele	27
3.2.1 Hrubý domácí produkt	27
3.2.2 Inflace	28
3.2.3 Nezaměstnanost	30
3.2.4 Platební bilance	30
3.3 Význam SWOT-analýzy	32
4 Vlastní práce	33
4.1 Analýza hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán	33
4.1.1 Srovnávací analýza hospodářského rozvoje a životní úrovně zemí po rozpadu SSSR	33
4.1.2 Klíčové ukazatele hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán: komparativní výhody zemí	40
5 Výsledky a diskuse	52
6 Závěr	54
7 Seznam použitých zdrojů	56

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Struktura složek intelektuálních zdrojů inovačního podnikání	16
Obrázek 2 – Hlavní příznaky špičkové technologie	18
Obrázek 3 - Vektory a formy podpory inovačního podnikání ze strany státu v různých zemích	22

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Srovnání procesů rozšířené reprodukce a hospodářského růstu	10
Tabulka 2 - Příklady přístupů ke stanovení podstaty hospodářského růstu	11
Tabulka 3 - Ukazatele intelektuální moderní ekonomiky	17
Tabulka 4 - Průměrná roční populace (mil)	33
Tabulka 5 - Obecné koeficienty porodnosti, úmrtnosti a přirozeného populačního přírůstku (na 1000 osob)	34

Tabulka 6 - Míra migrace (na 1 000 obyvatel)	34
Tabulka 7 - Poměr exportu a importu k objemu HDP (vypočtený v národních měnách; v procentech).....	35
Tabulka 8 - Změny hrubého domácího produktu (HDP) ve stálých cenách, 1991-2015 (r.1991 - jako základ)	36
Tabulka 9 - Dynamika růstu HDP (roční %)	40
Tabulka 10 - Míra nezaměstnanosti v Ruské federaci a Republice Kazachstán, %	41
Tabulka 11 - Míra inflace v Ruské federaci a Republice Kazachstán, %	41
Tabulka 12 – Hrubé národní úspory zemí k objemu HDP, %	42
Tabulka 13 - Akumulace základního kapitálu zemí v procentech HDP, %	42
Tabulka 14 - Dynamika domácího i zahraničního obchodu, miliardy dolarů	43
Tabulka 15 - SWOT- Analýza hospodářství Kazachstánu	44
Tabulka 16 – SWOT - analýza ekonomiky Ruské federace	46
Tabulka 17 - Růst reálného HDP v procentech za rok.....	49
Tabulka 18 - Odolnost proti nárazům Covid-19 v regionu	50

Seznam použitých zkratk

CPC – Caspian Pipeline Consortium

CPI – index spotřebitelských cen

HDP – hrubý domácí produkt

HPH – hrubá přidaná hodnota

LLP – omezené partnerství

MMF – Mezinárodní měnový fond

OPEC – Organizace zemí vyvážejících ropu

PPI – index cen výrobců

RF – Ruská federace

SNS – Svaz nezávislých států

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

TNC – Nadnárodní společnost

1 Úvod

První desetiletí 21. století zaznamenalo významné hospodářsko-ekonomické změny v rámci celosvětového systému mezinárodních vztahů, ke kterým došlo v důsledku rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Uspořádání světového řádu odráží tendenci vytvářet nová centra moci a je kladen důraz na nové determinanty ekonomické interakce. Objevují se noví „tahouni“ světového rozvoje. Tím se rozvíjí předpoklady pro vytvoření nového formátu světa. Důvodem jsou ekonomické motivy a strategie, sloužící zajištění hospodářského růstu a rozvoji států.

Hospodářskému vývoji je věnována neustále velká pozornost ze strany politiků, ekonomů i sociologů, neboť rozvoj ekonomiky silně ovlivňuje sociální statut obyvatel v jednotlivých zemích. Z tohoto pohledu je nutné vyzdvihnout charakteristiky hospodářského rozvoje z teoretického a praktického hlediska. Současný hospodářský růst představuje ekonomický rozvoj, ve kterém dlouhodobá tempa růstu výroby soustavně převyšují tempo populačního růstu. Po dlouhou dobu rozvoje lidstva rostla jeho produkce přibližně stejným tempem jako populace a to s trvale nízkým průměrným příjmem na obyvatele. Ale v souvislosti s objevy nových území a nalezišť surovin, s vědeckým výzkumem v oblasti jejich zpracování a používání nových materiálů a technologií při výrobě, se nekontrolovatelným způsobem rozšířilo využívání přírodních zdrojů a surovin. Problémy spojené s vysokou rychlostí těžby přírodních zdrojů a jejich neefektivní využívání byly zpočátku ignorovány, ale časem významně nejenže narušily základ pro zlepšování blahobytu společnosti, ale i jeho zachování na stejné úrovni.

Existuje celá řada analytických modelů optimálního hospodářského růstu, např. P. Samuelsona a E. Phelpse, model s heterogenními technologiemi, model s heterogenními kapitálovými přínosy, ekonomické a environmentální modely, model s endogenním technologickým pokrokem; američtí vědci Arthur Burns a Wesley Claire Mitchell zkoumali vztah mezi cyklickými výkyvy ekonomiky a hospodářským rozvojem států. Alexandr Gershenkron, americký ekonom ruského původu, se ve svých vědeckých pracích zabýval kromě jiného také otázkami ekonomického rozvoje zaostalých zemí, kde definoval základní principy koncepce „výhody zaostalosti“. Zformuloval tzv. „efekt Gershenkrona“,

který ukazuje na souvislost roku, vybraného za základ pro výpočet indexu objemu průmyslové výroby, s rychlostí růstu ekonomického rozvoje.¹

Objektem této práce jsou ekonomické ukazatele Ruské federace a Republiky Kazachstán.

Předmětem práce jsou zvláštnosti hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 do současnosti.

Úkoly:

1. Popsat základní principy hospodářského růstu a rozvoje těchto států.
2. Systematizovat faktory úspěšného hospodářského rozvoje uvedených států.
3. Popsat základní pojmy makroekonomických ukazatelů a jejich projevy v ekonomikách vybraných států.
4. Provést srovnávací analýzu hospodářského rozvoje a životní úrovně těchto zemí před tím, než vystoupily ze svazku SSSR, se současným stavem jejich ekonomik.
5. Analyzovat hlavní ukazatele hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán a sestavit komparativní výhody těchto zemí.

---

¹ Academic.ru [online]. [cit. 2020-02-26].

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem bakalářské práce je porovnání hospodářského vývoje a životní úrovně v Ruské federaci a Republice Kazachstán po rozpadu Sovětského svazu do současné doby. Dílčím cílem práce je porovnání a vyhodnocení aktuálního stavu vybraných ekonomik.

2.2 Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a analytické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury zahraničních a českých autorů; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. Následně na základě získaných dat budou uvedeny klíčové principy hospodářského růstu a rozvoje států a faktory jejich úspěšného ekonomického vývoje. Zároveň budou vymezeny základní pojmy makroekonomických ukazatelů.

V analytické části bude provedena analýza a komparace makroekonomických ukazatelů Ruské federace a Republiky Kazachstán, jaký je růst reálného hrubého domácího produktu, poměr exportu a importu k hrubému domácímu produktu vypočtený v národních měnách, změny HDP ve stálých cenách, dynamika růstu HDP, akumulace hrubého fixního kapitálu, dynamika domácího i zahraničního obchodu a případně další ukazatele za období od rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 až do roku 2020. Tato data budou uspořádána a znázorněna pomocí tabulek. Komparace bude realizována na základě sekundárních dat získaných ze statistických údajů úřadů vybraných zemí, jmenovitě Statistické služby federálního státu Ruské federace a Statistického výboru Ministerstva národního hospodářství Republiky Kazachstán. Pro shromažďování dat a jejich následnou komparaci bude použita SWOT-analýza ekonomiky Ruské federace a hospodářství Kazachstánu, budou představeny jejich silné a slabé stránky, možnosti rozvoje i možné hrozby. Na základě zpracovaných údajů budou také uvedeny závěry předpokládaného vlivu COVID-19 na hospodářský rozvoj uvedených států v nejbližším období.

3 Teoretická východiska

3.1 Teoretické aspekty hospodářského růstu

3.1.1 Klíčové principy určování hospodářského růstu a rozvoje států

Důležitým předpokladem inovačního hospodářského rozvoje obecně je, aby prostřednictvím státní politiky byla zajištěna úzká spolupráce mezi všemi složkami veřejného života, které se podílí na systému udržitelného rozvoje. Udržitelný rozvoj země znamená takové fungování jejího národního hospodářství, ve kterém jsou současně naplněny potřeby obyvatelstva i státu, zájmy státních i soukromých podniků se zohledněním environmentální složky.

S rozšířenou reprodukcí v každém následujícím cyklu se kvantitativní a kvalitativní růst vyráběných výrobků provádí v podmínkách vysoké úrovně výrobních sil. Jejím zdrojem je použití části přebytečného produktu ke zvýšení množství a kvality výroby, pracovní síly a dalších prvků výrobních sil (tabulka č.1).

Tabulka 1 – Srovnání procesů rozšířené reprodukce a hospodářského růstu²

	Rozšířená reprodukce	Hospodářský růst
Rozsah	vztahuje se nejen na makroúroveň (národní a světové hospodářství), ale také na mikroúroveň (podnik, firma, průmysl)	především na makroúrovni (charakterizuje cíle ekonomického systému, směřování ekonomiky země, skupiny zemí)
Problematika	v centru zájmu je problém proporcionality v růstu veřejné výroby, pozornost se soustředí na zvyšování veřejné produktivity	velká pozornost je věnována tempu růstu a přírůstku klíčových makroekonomických ukazatelů obecně

Pojmy ekonomická účinnost a hospodářský růst spolu rovněž souvisejí. Hospodářský a sociální pokrok společnosti závisí na účinném využívání národního bohatství. Ale jeho prvky za podmínek určitého typu ekonomického růstu interagují různými způsoby a jsou tudíž klíčem k celkovému hospodářského růstu dané země, protože on je chápán jako

² POLIKARPOVA, T. I. Osnovy ekonomiki. 2019, s. 54.

progresivní rozvoj každého prvku hospodářského systému: výrobních sil, technických a ekonomických vztahů, organizačních a hospodářských vztahů, průmyslových nebo majetkových vztahů a hospodářského mechanismu.

Dále je možné porovnat názory některých moderních ekonomů na definici hospodářského růstu obecně (tabulka č.2).

Tabulka 2 - Příklady přístupů ke stanovení podstaty hospodářského růstu

Autor	Interpretace hospodářského růstu
Vechkanov G.S. a Vechkanova R.	zvýšení potenciálního HDP neboli výstupu země, hlavní zdroje dlouhodobého zlepšování životní úrovně lidí.
Klimko G.N. a Nesterenko V.P.	pravidelné trvalé rozšiřování hospodářského systému, které se projevuje zvýšením počtu použité veřejné práce a výrobků - zboží a služeb.
Bazylevych V.D. a Balastryk L.A.	dlouhodobý trend zvyšování potenciální úrovně výroby v plné zaměstnanosti
Vidyapin V.I.	konečná charakteristika národního hospodářství po určitou dobu
Radionova I.F.	zvýšení výroby
Campbell R. McConnell	usnadňuje řešení problému omezení zdrojů
Vorobjev E.M.	podmínka prosperity každého lidu
Panchishin S.	zvýšení počtu zboží a služeb vyrobených národním hospodářstvím

Následující trendy stojí za zmínku ve výše uvedených přístupech:³

1. Hospodářský růst je charakterizován hlavně dlouhověkostí.
2. Jedna skupina vědců doporučuje, aby výsledky hospodářského růstu byly zváženy pomocí analýzy dynamiky HNP, druhá skupina - pomocí analýzy HDP.
3. Existuje názor, že k hospodářskému růstu je zapotřebí plné zaměstnanosti.

Zdůrazňují systém zásad, který může být základem stabilního hospodářského rozvoje, konkrétně: zásady strategické, bezpečnostní zásady, sociokulturní a prognostické zásady.

1. Strategické zásady: princip "ekofilní civilizace", princip "rozporné jednoty", princip "lidské stability".
2. Zásady bezpečnosti: zásada „potravinové bezpečnosti“, zásada "energetického zajištění", zásada „rovnováhy biosféry“.
3. Sociokulturní zásady: princip „demografické stabilizace“, princip „matriarchátu“, princip „planetární urbanizace“.

³ LUKASHENKO, M.A., ALAVERDOV, A.R., BEZNOSHCHENKO, D.V. Ekonomika. 2018. s. 91.

4. Prognostické zásady: princip „globalizace vládnutí“, princip „duchovní jednoty lidstva“, princip „neomezeného civilizačního rozvoje“.

Důležitou otázkou při vytváření konceptu stabilního hospodářského rozvoje je nalezení jeho praktických a měřitelných ukazatelů.

Ukazatel hospodářského rozvoje je kvantitativní reprezentací specifické charakteristiky jednoho nebo více rozměrů rozvoje, která nám umožňuje oceňovat pokrok, zlepšovat efektivitu a účinnost rozhodování pomocí zjednodušení a agregací velkého množství informací a jejich poskytováním činitelům s rozhodovací pravomocí.⁴

Výhodou používání ukazatelů je, že jejich výpočty jsou založeny na oficiálních statistických výkazech, které jsou každoročně aktualizovány. Je tedy možné každoročně sledovat hospodářský rozvoj určitého regionu nebo samostatné lokality.⁵

Pro účinná rozhodnutí vedení za účelem provádění hospodářské a rozvojové strategie jsou důležitá mezinárodní hodnocení, která ukazují, že jsou činnosti státu v souladu s určitými zásadami a ukazateli. Taková hodnocení jsou stanovena pomocí systému indikátorů, kvalitativně a kvantitativně charakterizují proces přechodu státu k vyváženému vývoji. Každý index je váženým průměrem, který se počítá na základě systému ukazatelů. Mezinárodní žebříčky jsou pohodlným nástrojem pro určení země v globálním souřadnicovém systému. Pomocí světových studií je možné představit a analyzovat postavení země z hlediska ekonomické a sociální udržitelnosti.⁶

Analytická generalizace materiálů mezinárodních ratingů dává příležitost vidět situaci pod vlivem socioekonomických a ekologicko-přírodních faktorů. Vládní politika hospodářského rozvoje by měla být založena na těchto základních zásadách, které zajišťují:

- rovnováhu rozvoje společnosti - parita hospodářských, sociálních a environmentálních složek, uznání nemožnosti dlouhodobého progresivního rozvoje společnosti v podmínkách degradace přírodního prostředí;
- ekologicky a technogenně bezpečné životní podmínky obyvatelstva;
- environmentální a hospodářskou rovnováhu mezi rozvojem jednotlivých regionů a jejich sladěním s vnitrostátními potřebami.

Charakteristické rysy rozvoje podnikání jsou:

---

⁴ VASILJEV, V. P., CHOLODENKO, Y. A. Ekonomika. 2020. s. 39.

⁵ FEDOTOV, V. A., KOMAROV, O. V. Ekonomika. 2017. s. 73.

⁶ BELORUS, O. G. Global'naya perspektiva i ustoychivoye razvitiye. 2018. s. 98.

- finanční stabilita a pozitivní dynamika ziskovosti;
- existence zákazníků, resp. jejich poptávka po výrobcích nebo službách, tj. zdroje příjmů podniku;
- pohodlná práce, kompetence a sociální zabezpečení zaměstnanců, t.j. faktory, které vytvářejí konkurenční výhodu z pohledu výkonu zaměstnanců;
- přihlednutí k zájmům společnosti v oblasti ochrany životního prostředí a šetrné využívání energetických zdrojů;
- pozitivní hodnocení podnikání společností, zaměstnanci a partneři.

Ukazatele by měly být používány jako nástroje k posouzení hospodářských a environmentálních výsledků předchozích rozhodnutí vedení o rozvoji podniků a k předcházení chybných budoucích rozhodnutí a zároveň ke sledování toho, do jaké míry jsou rozvojové cíle splněny. První skupinou faktorů, které zajišťují stabilitu rozvoje, je zrušení/snížení politiky využívání přírodních, pracovních a jiných zdrojů státu jinými zeměmi.

Druhá skupina faktorů souvisí s rozvojem high-tech technologií.

Třetí skupinou jsou politické faktory, které jsou dnes obzvláště aktuální, odrážejí postavení země na mezinárodní scéně a ovlivňují členství státu v různých hospodářských a politických organizacích.

Strategie optimálního využívání přírodních zdrojů určuje klíčové okamžiky udržitelného rozvoje lidské společnosti. Pokrok ve vzdělávání a zlepšování technologií může do jisté míry zmírnit mnoho problémů. Orientace dalšího rozvoje lidské civilizace na dřívější ekonomická kritéria (orientace výlučně na ekonomický růst a finanční efekt) a snahy maximalizovat zisky za každou cenu jsou nepřijatelné. Ochrana životního prostředí musí být nedílnou součástí hospodářského rozvoje, neboť on může přispět k řešení problémů životního prostředí z několika důvodů:

- 1) vytváří a zabezpečuje finanční zdroje na ochranu životního prostředí;
- 2) má na starosti technický pokrok potřebný k vývoji náhrad omezených přírodních zdrojů;
- 3) je to jediný způsob, jak překonat chudobu a sociální problémy, které jsou také jednou z příčin znečištění životního prostředí. To vyžaduje integraci rozvojových zemí do světové ekonomiky, aby se mohli bez překážek zapojit do globálního obchodu, kapitálových toků a rozvoje technologií.

Přechod k udržitelnému rozvoji vyžaduje lepší vládní a regionální strategie, aby bylo možné konstruktivně přistupovat k vědeckým principům řízení hospodářského rozvoje. V

dalších celosvětových výzkumech by proto měla být hlavní pozornost zaměřena na stanovení hlavních faktorů a také na optimální režim přechodu fungování moderních ekonomických systémů na principech efektivního rozvoje.

3.1.2 Faktory úspěšného hospodářského rozvoje států

Komplexní rozvoj by měl zahrnovat rozvoj území jako jednotného systému, jehož integrity a životaschopnosti je dosaženo rovnováhou (proporcionálností) a propojeností jednotlivých multifunkčních faktorů, které jsou v souladu s potřebami a schopnostmi celého systému a každé jeho složky, zejména při využívání přirozeného, hospodářského a sociálního potenciálu.

Americký ekonom a filozof managementu P. Drucker poznamenal, že růst ekonomiky je přímým důsledkem inovačních změn. Vedoucí role v ekonomice patří milionům malých a středních podniků vedených podnikateli, jednajícími na vlastní nebezpečí a riziko. Podle Druckera je vznik a rozvoj nové postindustriální společnosti možný s poměrně vysokou úrovní blahobytu obyvatelstva a při tvůrčí aktivitě moderní intelektuální osobnosti.

Komplexní opatření, zaměřená na vytváření a rozvoj inovačních územních struktur – vědecko-technických a výzkumných parků, podnikatelských inkubátorů a technopolí, která přispívají k hospodářské obnově a revitalizaci tvůrčího procesu, se proto stala jedním z prioritních státních programů ve vyspělých zemích.⁷

V procesu inovace probíhá jak vytváření, tak i vývoj nového produktu (techniky, technologie) s cílem dosáhnout výsledku vhodného pro praktické využití a zisk.⁸

Ke komplexním problémům výzkumu inovačního procesu patří otázka teoretické a metodické podpory objektivitu vlivu inovativních procesů na dynamiku hospodářského růstu, definice nákladů a vědeckých a technických ukazatelů, charakterizujících vnitřní diferenciaci kvalitativních znaků jednotlivých inovačních projektů, ovlivňujících tvorbu jejich parametrů, které zaručují dosažení nezbytných hospodářských a sociálních požadavků. Stávající mezeru mezi výzkumem a vývojem je možné překlenout předběžným marketingovým průzkumem situace na trhu a studiem poptávky po inovacích, tj.

---

⁷ POSEL, I. Rossijskiye predpriyatiya i vozmozhnosti vedeniya effektivnogo khozyaystva. 2016. s. 8-10.

⁸ KALNITSKAYA, I. V., ZHAKUPOV, A. A. Informatsionnoye napolneniye analiza effektivnosti deyatelnosti organizatsii. 2020. s. 34-42.

definováním určitého segmentu trhu špičkových technologií.⁹ Jak poznamenává Medynsky V.G., inovační proces nelze omezit na úzká výrobní odvětví, protože existuje vzájemná závislost mezi inovačními procesy v různých odvětvích hospodářství, v rámci jednoho technologického řetězce, v různých podnicích atd.¹⁰

Inovační způsob hospodářského rozvoje předpokládá dominantní postavení ve struktuře formujících se faktorů sociálně-ekonomického rozvoje intelektuální složky: intelektuálních zdrojů vytvořených hospodářskými subjekty a je důsledkem intelektuální činnosti jednotlivých pracovníků, kolektivů, regionů a zemí. Inovační ekonomika je založena na vzniku intelektuálních zdrojů, které jsou vytvářeny v systému aktivního zavádění inovací podnikateli. Intelektuální zdroje jsou nehmotné úspěchy v podobě znalostí, dovedností, nashromážděných zkušeností, jejichž nositelem je lidstvo, a jsou výsledky vědeckých a technických činností, organizačních a metodických rozhodnutí v různých oblastech.¹¹ V podmínkách ekonomických znalostí se intelektuální zdroje skládají z určitých prvků. (obrázek č.1).

Na základě analýzy struktury, funkcí a charakteristik intelektuálních zdrojů společnosti se předpokládá, že intelektuální zdroje jsou vždy k dispozici a jejich obsah se neustále mění, což určuje stupeň "intelektuálnosti" národních ekonomik.¹² (tabulka č.3).

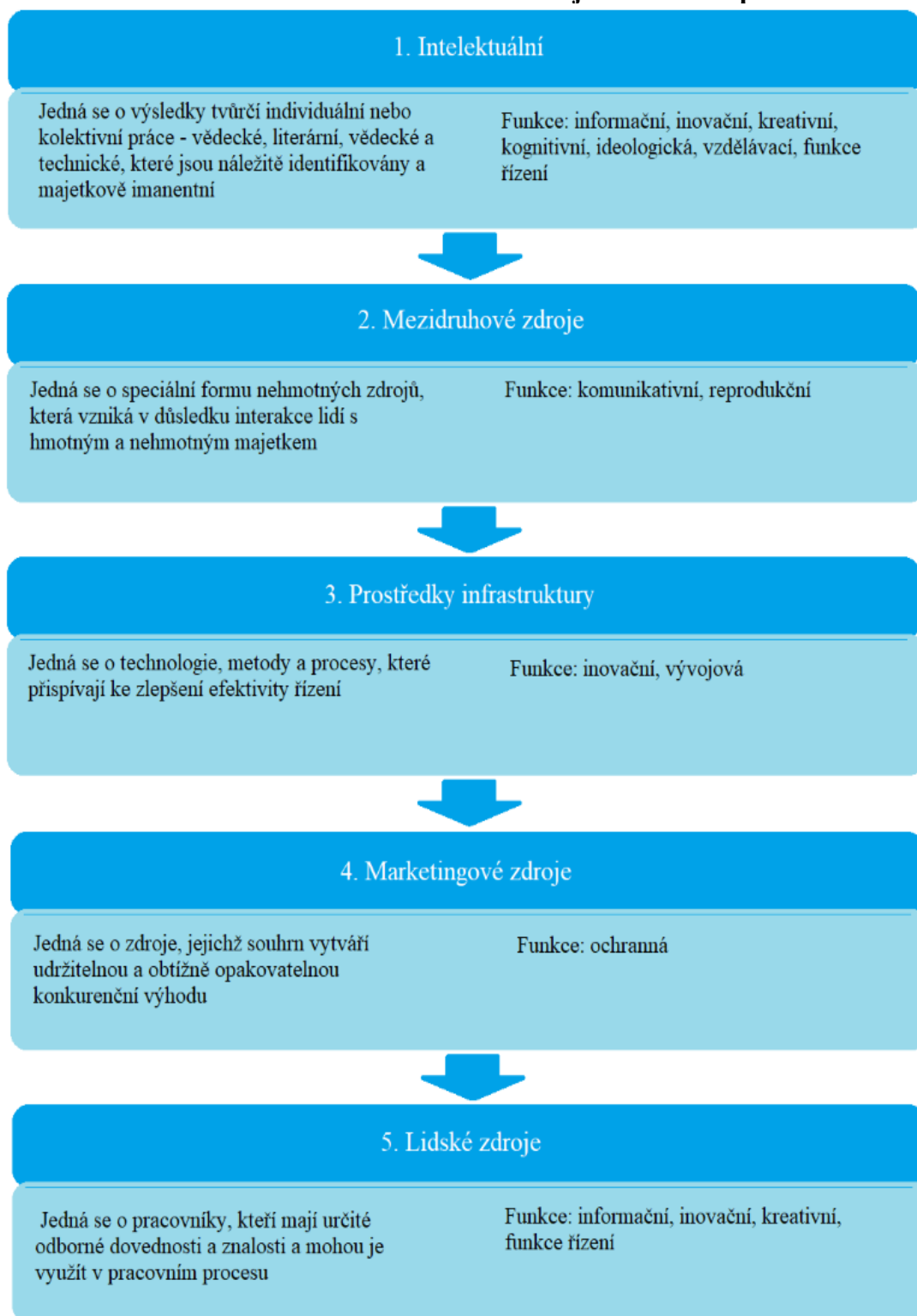
⁹ Modernizatsiya rossiyskoy ekonomiki i gosudarstvennoye upravleniye. 2017. s. 90.

¹⁰ MEDYNSKIY, V.G. Innovatsionnyy menedzhment: uchebnik. 2018. s. 58.

¹¹ DANILISHIN, B.M. Ustoychivoye razvitiye v sisteme prirodno-resursnykh ogranicheniy. 2018. s. 19.

¹² NOSOVA, A.V. Otsenka investitsionnoy privlekatelnosti: osnovnyye podkhody. 2018. s. 119-137.

Obrázek 1 - Struktura složek intelektuálních zdrojů inovačního podnikání¹³

¹³ KOSHULKO, A. P. Vzaimosvyaz chelovecheskogo i intellektualnogo kapitalov i ikh znacheniye dlya ekonomicheskogo podyema predpriyatiy. 2018. s. 6-9.

Inovační proces klade zvýšené požadavky na stát, především z hlediska sociálního rozvoje. Proporcionalita a rovnováha jsou určujícím faktorem pro zlepšení organizačních a ekonomických složek inovačního mechanismu a celkového fungování jeho prvků. Primárním cílem zajištění systémové úplnosti inovační struktury by měla být vnitřní a vnější rovnováha vědecké a technologické kapacity spolu s dalším ekonomickým i intelektuálním potenciálem státu.

Tabulka 3 - Ukazatele intelektualizace moderní ekonomiky¹⁴

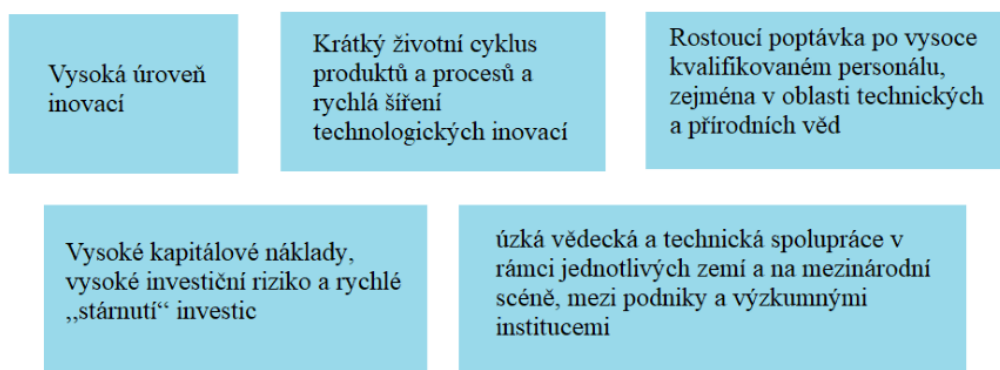
Země	Globální inovační index (Global Innovation Index)		Index lepšího života (Better Life Index)
	Stupeň	Hodnota	Stupeň
Švédsko	2	64,8	4
Finsko	4	61,8	11
Dánsko	7	59,9	5
Nizozemsko	6	60,5	8
Irsko	9	58,7	15
USA	10	57,7	3
Norsko	14	56,4	2
Rusko	51	37,9	32

Zahájení „Výroby 4.0“ je možné pouze zavedením pokročilých výrobních technologií s důrazem na jejich dopad na výrobní strukturu.

Mezi příznaky špičkových technologií patří následující komponenty: (obrázek č.2)

¹⁴ DAVYDOV, A. A. Innovatsionnyy potentsial Rossii: nastoyashcheye i budushcheye. URL: http://www.isras.ru/blog_modern_3.html

Obrázek 2 – Hlavní příznaky špičkové technologie¹⁵

V ekonomické literatuře o stavu a perspektivách rozvoje sektoru špičkových technologií jsou uváděny průměrné evropské ukazatele nebo v lepším případě ukazatele předních evropských zemí - Velké Británie, Německa, Francie. Zároveň je jejich vedoucí role určována ročními biliony HDP a počtem obyvatel těchto zemí. Země jako Itálie a Španělsko, které přestože mají vysoký roční ukazatel HDP, nejsou konkurenceschopné v efektivitě pokročilých technologií.

Ve vyspělých zemích dospěly k závěru, že ekonomika státu bez high-tech sektoru začne dříve či později stagnovat a klesat. Pro srovnání - ve Spojených státech začal systematický přístup začleňování odvětví vyspělých technologií do národního hospodářského systému již v 50. letech XX. století, zatímco na evropském kontinentu téměř až do konce 60. let XX. století nebyly podniknuty žádné významné kroky na podporu rozvoje high-tech sektoru. Po obnovení národních ekonomik, zničených během druhé světové války, však evropské země, které hledaly nové impulsy ke zvýšení tempa hospodářského růstu, čelily omezeným možnostem vykonávat sociálně významné, hospodářské a sociální funkce.¹⁶

Je tedy možné označit dvě skupiny důvodů, které přispěly ke vzniku nových názorů na odvětví vyspělých technologií během tohoto období v Evropě, které se později rozšířily do celého světa a nakonec určily obsah procesu vývoje technologického high-tech sektoru na světě. Do první skupiny patří ekonomické důvody:

¹⁵ GORODYANSKAYA, L.V. Upravleniye intellektualnym kapitalom i obespecheniya predpriyatiy intellektualnymi resursami. 2018. s. 127-132.

¹⁶ MORGUNOV, E.V. Natsionalnaya (gosudarstvennaya) innovatsionnaya sistema: sushchnost i sodержaniye. 2017. s. 10.

- hospodářská potřeba inovačního rozvoje, posílená vědeckým a technologickým pokrokem, objektivně vyžaduje spolupráci všech účastníků hospodářského systému – velkých a středních výrobních subjektů i mikropodniků;

- potřeba jednotného rozvoje národního hospodářství objektivně vyžaduje vyřešení společenského úkolu, aby byly vytvořeny takové podnikatelské subjekty, které by byly schopny zaplnit ekonomické mezery, které jsou neefektivní pro státní struktury;

- objektivní požadavek tržního hospodářství na podporu jeho konkurenceschopného stavu vyžaduje začlenění podnikání v oblasti špičkových technologií do hospodářského systému.¹⁷

Do druhé skupiny patří důvody sociálního charakteru, které jsou seskupeny především kolem problému zaměstnanosti. Je zřejmé, že řešení této skupiny úkolů vyžaduje nové přístupy ke strategii hospodářského rozvoje, které by měly být založeny právě na výhodách high-tech sektoru, v jeho schopnosti zaujmout významné místo v ekonomice. Odvětví vyspělých technologií je však přínosné pouze v případě, že je rozvíjena účinná veřejná politika.

V současné Evropě se vliv na posílení high-tech závodů a vymezení strategických perspektiv rozvoje přesunul do malých zemí - Nizozemska, Irska, Belgie, Lucemburska, Dánska, Švédska, Finska a Norska. Posledně jmenovaná země, i když není členským státem EU, tempo rozvoje odvětví špičkových technologií v této zemi je nejvyšší nejen v Evropě.

Ukazatele rozvoje pokročilých technologií svědčí o efektivitě státní politiky na podporu jejich rozvoje v těchto zemích, který nejenže ovlivňuje vysoké celkové výsledky hospodářské činnosti, ale je rovněž využíván jako silný nástroj státu k řešení nezaměstnanosti. Mezi rozvinutými evropskými zeměmi a předními zeměmi světa to určuje trvalý trend směrem k rozšíření objemu činností odvětví vyspělých technologií v oblasti materiálové výroby, což značně mění strukturu malé ekonomiky. Velká koncentrace pozornosti současného vedení státu na rozvoj high-tech odvětví vychází ze základních principů, kterými se řídí efektivita ekonomiky.¹⁸

Analýza vývoje špičkových technologií ve světě a zejména zkušeností evropských zemí nám umožňují identifikovat řadu trendů, které se v posledních desetiletích objevily ve vývoji vnitrostátních systémů odvětví pokročilých technologií:

---

¹⁷ VASHCHENKO, N. Sushchnost innovatsiy torgovogo predpriyatiya. 2017. s. 369-381.

¹⁸ TELYASHEVA, E. A. Sistemnyye prepyatstviya innovatsionnogo razvitiya Rossii. 2017. s. 6-11.

I) vysoká úroveň socioekonomického rozvoje země je zajištěna vysokou úrovní konvergence všech složek vnitrostátního podnikatelského systému, v níž jsou vektory účinného rozvoje odvětví špičkových technologií zadávány a zaručeny velkými podniky. Jedná se o velký, monopolní a nadnárodní byznys, který působí ve formátu tvrdé konkurence a vytváří potřebnou úroveň požadavků na organizační, technické, technologické a výrobní aspekty pokročilých technologií. Tyto požadavky jsou formalizovány prostřednictvím integračních mechanismů tak, aby začleňovaly obchodní subjekty v oblasti špičkových technologií do úkolů vnitrostátního socioekonomického rozvoje:

- 1) rozvoj systému vztahů mezi velkými podniky a high-tech podniky;
- 2) rozšíření franšizových a leasingových vztahů s velkými podniky v mikropodnikovém systému;
- 3) začlenění odvětví špičkových technologií do programu vědecko-výzkumného vývoje a výzkumu je zajišťováno rozsáhlým systémem financování.

To znamená, že existuje jasný trend integrace velkých, státních a high-tech podniků do oblasti materiálové výroby, což je nezbytný základ pro postupný socioekonomický vývoj těchto zemí.

II) průmyslové a postindustriální země "druhého stupně" předních světových ekonomik dosahují za pomoci státních programů lepších výsledků socioekonomického rozvoje ve srovnání s tempem růstu zemí G7.

Zároveň pokračuje obecný trend vysoké integrace všech složek vnitrostátních podnikatelských systémů.

III) země si zvolily strategii "dohánějícího hospodářský rozvoj" a zavádějí programy pro nucený rozvoj inovačního odvětví špičkových technologií.

Významné zpoždění hospodářského rozvoje v těchto zemích v souladu s celkovými kvantitativními parametry poměru podílu tradičních a high-tech podniků v předních zemích světa však neodpovídá strukturálním parametrům rozdělení hospodářských subjektů podle druhu hospodářské činnosti. Na rozdíl od postindustriálních zemí existuje v

zemích ve stavu transformace jasný trend tlaku na nevýrobní sektor jako na primární fázi rozvoje podnikání.¹⁹

V rozvoji vyspělých technologií mezi všemi zeměmi světa, které jej identifikovaly jako nedílnou součást národního socioekonomického rozvoje, existují různé trendy.

Vnitrostátní specifika vývoje inovací v jakékoli zemi jsou určena dvěma okolnostmi:

1) stav a perspektiva rozvoje high-tech sektoru jsou určeny historickou etapou v dosahování odpovídajícího technického, technologického a organizačního stavu procesu rozvoje v zemi

2) samoreprodukční procesy v hospodářství nejsou požadavkům a tempům rozvoje vyspělých technologií schopny zajistit odpovídající technickou, technologickou a organizačně-výrobní úroveň

Efektivita pokročilých technologií je v kontextu s rozvojem velkého podnikání, které neustále nutí hospodářský systém k přechodu na nejvyšší technologickou úroveň a zároveň definuje organizační formát rozvoje ekonomiky jako nedílné součásti národního systému inovačního podnikání v high-tech sektoru. To vysvětluje pasivitu při představování státem ekonomických zájmů v oblasti špičkových technologií při realizaci programů strategického rozvoje společnosti.²⁰ Vektory a formy podpory inovačního podnikání v různých zemích jsou prezentovány na obrázku č.3.

---

¹⁹MORGUNOV, E.V. Natsionalnaya (gosudarstvennaya) innovatsionnaya sistema: sushchnost i sodержaniye. 2017. s. 10.

²⁰LIGONENKO, L.A. Innovatsionnyy vektor razvitiya trgovli 2018. s. 7-14.

Obrázek 3 - Vektory a formy podpory inovačního podnikání ze strany státu v různých zemích²¹

Při analýze zkušeností s rozvojem high-tech podnikání lze určit jeho výhody:

- 1) rychlejší adaptace na místní ekonomické podmínky;
- 2) větší volnost jednání pro podnikatelské subjekty;
- 3) více příležitostí k realizaci podnikatelských záměrů
- 4) nízká poptávka po počátečním kapitálu.²²

Vysoce rozvinuté státy tak věnují značnou pozornost a podporu inovačnímu podnikání jako jedné z nejslibnějších oblastí rozvoje hospodářského potenciálu země jako celku. Kromě toho se v závislosti na strategiích a národních tradicích používá odlišná kombinace ekonomických a administrativních regulačních nástrojů.

K. Rogoff, bývalý hlavní ekonom MMF, odhaduje, že 75% růstu produktivity v USA za posledních 10 let bylo ve velkoobchodě a maloobchodě. Podle výpočtů V. Nordhause je díky velkoobchodu a maloobchodu zajištěno přibližně 45% zrychlení hospodářského růstu Spojených států. Podobného výsledku bylo dosaženo v

²¹ BAKLANOV, A. O. Opredeleniye faktov, vliyayushchikh na rezultaty innovatsionnoy deyatelnosti v promyshlenno razvitykh stranakh. 2016. s. 24-35.

²² KALNITSKAYA, I. V., ZHAKUPOV, A. A. Informatsionnoye napolneniye analiza effektivnosti deyatelnosti organizatsii. 2020. s. 34-42.

japonské ekonomice, kde se obchod umístil na 4. místě mezi sektory, pokud jde o produktivitu.²³

Výzkum umožňuje určit globální trendy v implementaci inovačních strategií nadnárodních společností. Vědomá volba důležitosti rozvoje inovační strategie spojením vědy, technologie a výroby do jediného celku určuje inovace a jejich využití; strategie řízení intelektuálního kapitálu se stala klíčovou součástí celkové inovační strategie korporací; přítomnost významných překážek při vytváření podnikových inovačních systémů; unikátní inovační strategie jednotlivých korporací. Inovační podnikání také rychle začalo přijímat obecný koncept orientace na zákazníka.

Takže v nejobecnější formě jsou směry rozvoje inovací následující:

- zlepšení nebo vytvoření nového způsobu poskytování služby související s prodejem zboží;
- vytvoření nové služby pro zákazníka, kdy je služba kontaktní i bezkontaktní;
- vytváření nových formátů, které mění technologii výroby nebo implementování služby;
- zajištění prodeje nového produktu, který je schopen uspokojit současné potřeby spotřebitele.

Podnikání v hospodářsky rozvinutých zemích světa se tedy nachází na straně tendencí globálního hospodářského rozvoje, jako jsou inovace. To potvrzuje výzkum mnoha poradenských společností (včetně "Fast Company", "GfK", "PSVK") o rozvoji a inovacích malých a středních podniků, které prokazují inovační změny ve své činnosti.

Analýza nabídky výrobků a informačních technologií, používaných podniky, ukazuje na změny ve fungování inovačního podnikání. Velké podnikové sítě (např. "Walmart", "Best Buy", "Target", "Tesco") a internetové obchody (např. "Amazon", "Toms Shoes", "Hot Topic", "Lululemon", "Etsy") se snaží přizpůsobit vědeckému a technologickému pokroku a rychlým změnám v potřebách potenciálních spotřebitelů. Zavádějí marketingové, organizační a procesní inovace a neustále rozšiřují sortiment prostřednictvím nových a vylepšených produktů.

Z pohledu sociálně-ekonomického jsou zajímavé inovační aktivity např. společností „GoodGuide“, „Toms Shoes“, „Lululemon“, ve kterých prodej nových produktů přispívá k poskytování ekonomické pomoci sociálně slabším a chudým vrstvám populace.

---

²³ Innovatcii i ekonomicheskiy rost. 2016. s. 31.

Ve Střední a Východní Evropě mají inovace také významný dopad na socioekonomický rozvoj obyvatelstva. Výsledky výzkumu v této oblasti světa, získané poradenskou společností GfK v roce 2019, ukázaly, že spotřebitelé dávají přednost nákupu v organizovaných obchodních formátech, jako jsou hypermarkety, supermarkety, obchody nedaleko místa bydliště. Tento trend je typický pro Ruskou federaci: 45 % zákazníků nakupuje každodenní zboží v supermarketech; 25 % - v obchodech blízko místa bydliště; 8 % - v hypermarketech; 3 % v obchodech s potravinami s pultovým prodejem; 2 % ve velkoobchodech; 15 % na trzích, ve stáncích, pavilonech a v pouličních prodejnách.²⁴

Analýzy veřejných zpráv podniků a rozhovorů s jejich vrcholovými manažery ukazují, že intenzivní rozvoj podniků v posledních letech je zajištěn nejen investicemi a informatizací obchodních procesů, ale také inovacemi, které vytvářejí nové služby. Používají se další metody tvorby cen a prodeje, vytvářejí se nová prodejní místa, utvářejí se nové právní vztahy se zprostředkovateli, zavádějí se nové metody personálního řízení a podobně.

Inovační podnikání je složitý typ obchodní činnosti, který vyžaduje od podnikatelského subjektu nejen kreativní myšlení a hledání nových řešení, ale také pochopení rozložení sil dalších ekonomických subjektů, které vzájemně komunikují a konkurují si, činí různá rozhodnutí na základě konkrétních okolností, převládajících na trhu i mimo něj. Je to aktivita, která vytváří něco nového, neustále hledá nové příležitosti, zavádí nové projekty nebo zlepšuje ty stávající. Proto podnikatel, který vyvíjí a realizuje inovaci, by měl být více než kdokoli jiný připraven na riziko, ale zároveň by měl být zodpovědný za důsledky své inovace - finanční, morální a sociální. Inovace vyžadují nové formy a metody zavádění úspěchů vědy a techniky, především rozšířením inovačního trhu. Je třeba poznamenat, že mezi zeměmi Evropské unie jsou nejnižší ukazatele inovační aktivity v Portugalsku – 26 % a Řecku - 29 %, ale i tyto nízké hodnoty jsou vyšší než v Ruské federaci. Ve srovnání s předními zeměmi, jako je Rakousko (67 %), Německo (69 %), Dánsko (71 %) a Irsko (74 %) je rozdíl mezi Ruskem ještě větší (3-4 krát větší).

Vyvstává tedy otázka systematické regulace vytváření high-tech vědecky náročného produktu a jeho exportu. Významným ukazatelem účinnosti mechanismu státní regulace ekonomiky je aktivita vlád. Mechanismy státní regulace v tržních podmínkách řízení tvoří:

---

²⁴ BAKLANOV, A. O. Opredeleniye faktov, vliyayushchikh na rezultaty innovatsionnoy deyatel'nosti v promyshlenno razvitykh stranakh. 2016. s. 24-35.

1. Fiskální politika. Daňový systém odkazuje na nepřímé mechanismy státní regulace národního hospodářství. Prostřednictvím daní se tvoří rozpočet, konkrétně jeho příjmová stránka. Změny daňových sazeb umožňují účinně regulovat tempo i rozsah ekonomického růstu. Jedním ze směrů dopadu daňového mechanismu je například zrychlené odpisování fixního kapitálu, což umožňuje stimulovat nejen tempo, ale také rozsah akumulace všech infrastrukturních změn. Mění se rychlost a postup při odpisování amortizace transformuje míru kapitálových investic do rozvoje národní produkce.²⁵

2. Měnová politika, která zahrnuje kontrolu státu nad peněžní nabídkou v hospodářství s cílem podpořit stabilní rozvoj národního hospodářství.

Centrální banka, hlavní téma měnové politiky, hraje vedoucí úlohu při provádění měnové politiky. I když Centrální banka není často vládním nástrojem, je ale zavázána k vládním cílům, i když se může také držet nezávislého kurzu.

K úkolům, které centrální banky řeší, patří dvě hlavní oblasti: první z nich zajišťuje normální fungování měnového systému země jako celku (prostřednictvím emisní politiky), protože stabilní národní měna je základním prvkem infrastruktury vnitrostátního trhu. Druhým směrem je vliv na úvěrovou činnost soukromých (komerčních) bank s cílem zajistit zájmy státu.

Hospodářský rozvoj se vždy uskutečňuje za určitých přírodních podmínek, v konkrétním přírodním prostředí. Veškerý historický vývoj hmotné kultury lidské civilizace úzce souvisí s tím, jak člověk používá přírodní materiály a přírodní procesy k tomu, aby vyhovovaly jeho vlastním rozmanitým potřebám. Jak oprávněně poznamenal geolog a filozof V.I. Vernadskij, že ani samotný život, ani vývoj jeho různých forem nemohou být nezávislé na biosféře, která je jediným vhodným prostředím pro lidský život a praktickou činnost člověka.²⁶

Koncept klasické ekonomické vědy nebyl až donedávna kontroverzní. To bylo způsobeno skutečností, že neomezený ekonomický růst s relativně nízkou úrovní rozvoje výrobních sil a možností samoregulace v biosféře neprovedl globální změny životního prostředí. Teprve nedávno došlo k potřebě radikální změny ekonomických principů ve směru zohlednění environmentálního faktoru. Toto povědomí bylo z velké části způsobeno masivní destabilizací životního prostředí v důsledku obrovského rozvoje výrobních sil,

---

²⁵ TUNITSA, T. Y. Ekologo-ekonomicheskiye osnovy modeli ustoychivogo razvitiya. 2016. s. 740.

²⁶ URSUL, A. D. Ustoychivoye razvitiye, bezopasnost, noosferogenez: monografiya. 2018. s. 50.

bezprecedentního populačního růstu, který vedl ke kvalitativním změnám ve vztazích mezi přírodou a společností, což zvýšilo zátěž ekosystémů.

Během 20. století byla zrevidována řada myšlenek o procesu hospodářského rozvoje a základní body rozvoje byly analyzovány a hodnoceny z nových pozic. Vztah mezi hospodářským rozvojem a hospodářským růstem je v tomto ohledu ústředním problémem. Hospodářský růst zůstává stálým předpokladem snižování chudoby a hlavním cílem hospodářského rozvoje.²⁷

V poslední době se stále více pozornosti věnuje vysvětlení ekonomických příčin environmentálních problémů z hlediska rozdílů v růstu a vývoji. Někteří ekonomové považují hospodářský růst za jeden z nich. Neustálý rozvoj ekonomiky, zvyšování výrobní kapacity, růst HDP a růst výroby jsou hlavními ukazateli, které charakterizují hospodářský růst.

---

²⁷ SHEVCHUK, V. A. *Mezhdunarodnaya ekonomika: teoriya i praktika*. 2018. s. 116.

3.2 Makroekonomické ukazatele

3.2.1 Hrubý domácí produkt

Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území; používá se pro stanovení výkonnosti ekonomiky. Může být definován třemi způsoby: produkční metodou, výdajovou metodou a důchodovou metodou.²⁸

Hrubý domácí produkt je nejdůležitějším základním makroekonomickým ukazatelem výkonnosti ekonomiky dané země. Pokud HDP neustále roste, znamená to, že se rozvíjí ekonomika státu: objevují se nová průmyslová odvětví a podniky a počet průmyslových výrobků se zvyšuje u těch, které již fungují.

Rostoucí HDP znamená, že populace státu každý rok dostává stále více příležitostí k práci, výdělku, k uspokojení svých potřeb. Pokles HDP signalizuje, že je třeba věnovat větší pozornost ekonomice a výrobním odvětvím země, protože s velkou pravděpodobností hovoříme o poklesu výroby, snížení počtu pracovních míst a příjmech obyvatelstva.

HDP na obyvatele se vypočítá vydělením celkového HDP počtem lidí žijících v zemi. Výpočty lze provádět s přihlédnutím k celé populaci nebo podle určitých kritérií, například s přihlednutím pouze k dospělým.

Rozlišují se dva typy ukazatelů HDP:

- Nominální HDP, ve kterém se výpočty provádějí v běžných cenách za aktuální období.
- Reálný HDP, který měří peněžní hodnotu produkce ve stálých cenách základního, tzv. bazického roku a který je tedy očištěn od inflace.

Existují tři metody výpočtu HDP:

1. **Produkční metoda**, která počítá HDP jako součet hrubých přidaných hodnot výpočtem z produkce snížené o mezispotřebu jednotlivých odvětví ekonomiky.

Hrubá přidaná hodnota (HPH) je vypočtena v základních cenách a představuje produkci, oceněnou v základních cenách, sníženou o mezispotřebu, vyjádřenou v kupních cenách.

---

²⁸ Český statistický úřad. Metodika: Hrubý domácí produkt (HDP). Czco.cz [online]. [cit. 2021-02-26].

Hrubý domácí produkt, vypočítaný produkční metodou, představuje součet hrubé přidané hodnoty a daně, snížené o dotace.

2. **Výdajová metoda**, která počítá HDP jako součet konečného užití výrobků a služeb a rozdílu mezi vývozem a dovozem.

$$\text{HDP} = \text{Výdaje na spotřebu domácností} + \text{Soukromé hrubé investice} + \text{Výdaje států na nákup výrobku a služeb} + \text{Export} - \text{Import}.$$

3. **Důchodová metoda**, která počítá HDP součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem.

$$\text{HDP} = \text{Náhrady zaměstnancům} + \text{Čistý provozní přebytek} + \text{Čistý smíšený důchod} + \text{Daně z výroby a z dovozu} - \text{Vyplacené dotace} + \text{Spotřeba fixního kapitálu}.$$

3.2.2 Inlace

Jak bylo řečeno významným anglickým ekonomem J. M. Keynesem: „Lenin prý prohlásil, že nejlepším způsobem, jak zničit kapitalistický systém, je zkazit jeho měnu“.

Inlace je jedním z fenoménů vývoje ekonomik, který je chápan jako něco, co má negativní dopad na život lidí.

Inlace představuje růst všeobecné cenové hladiny, která je zjišťována pomocí třech základních cenových indexů:

- index spotřebitelských cen;
- index cen výrobců;
- deflátor hrubého domácího produktu.²⁹

Index spotřebitelských cen (CPI) představuje cenu statku ve sledovaném období, vydělenou cenou tohoto statku v základním období a pak se tento podíl vynásobí váhou tohoto statku v celém spotřebním koši. To by mělo být provedeno u všech statků a služeb obsažených ve spotřebním koši a následně by měl být proveden jejich součet. Výsledek bude ukazovat průměrnou cenovou hladinu ve sledovaném roce.

Index cen výrobců (PPI) vypovídá o konkurenceschopnosti výrobců. Změny v PPI se také většinou časem promítají do indexu spotřebitelských cen.

---

²⁹ PAVELKA, T. Makroekonomie. s. 135.

Deflátor hrubého domácího produktu představuje podíl nominálního a reálného HDP vynásobený 100.

Míra inflace je měřena pomocí přírůstku indexu spotřebitelských cen a vyjadřuje procentní změnu průměrné cenové hladiny za dvanáct měsíců sledovaného roku proti průměrné cenové hladině dvanácti měsíců předchozího roku.³⁰

Z hlediska příčiny rozeznáváme tři základní typy inflace:

- **poptávkovou inflaci**, která je způsobena pozitivním poptávkovým šokem, který zase může být důsledkem růstu vládních výdajů, růstu investičních výdajů firem, růstu spotřebních výdajů domácností anebo zvýšení čistého exportu;
- **nabídkovou inflaci**, v případě které z důvodu růstu nákladů klesá agregátní nabídka, důsledkem toho může být zvýšení nominálních mezd nebo růst světových cen surovin;
- **setrvačnou inflaci**, která je spojena s tzv. inflačním očekáváním.

Z hlediska závažnosti můžeme rozdělit inflaci na tři typy:

- **mírnou inflaci**, při které míra inflace dosahuje jednociferných hodnot a lidé věří penězům;
- **pádovou inflaci**, která ročně dosahuje dvou nebo trojciferných hodnot a lidé přestávají penězům věřit a snaží se jich držet co nejméně, běžně dochází k indexaci;
- **hyperinflaci**, při které míra inflace dosahuje stovky či tisíce procent ročně, lidé opouštějí peníze, rozmáhají se platby v zahraničních měnách nebo dochází ke směnnému obchodu jako například zboží za zboží.³¹

---

³⁰ Český statistický úřad. Metodika: Hlavní makroekonomické ukazatele. Czso.cz. [online]. [cit. 2021-02-26].

³¹ PAVELKA, T. Makroekonomie. s. 140-143.

3.2.3 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je jedním z nejpálčivějších problémů světových ekonomik.

Míra nezaměstnanosti představuje procento nezaměstnaných z ekonomicky aktivního obyvatelstva. Jinými slovy míra nezaměstnanosti představuje počet ekonomicky aktivního obyvatelstva, které je schopno a ochotno pracovat, ale v hledání práce je neúspěšné.

Ekonomická teorie rozlišuje z hlediska příčiny tři základní typy nezaměstnanosti:

- **Frikční**

Typ nezaměstnanosti, který existuje z důvodu určitého času nutného k vyhledání pracovního místa. Může vzniknout, pokud pracovník sám opustí své dosavadní zaměstnání a hledá si nové pracovní místo. Nebo když student dokončí studia a začne si hledat své první zaměstnání. Základním rysem frikční nezaměstnanosti je, že v souhrnu oproti takto nezaměstnaným existují v ekonomice volná pracovní místa.

- **Strukturální**

Tento typ nezaměstnanosti vzniká z důvodu strukturálních změn v ekonomice. Tomu napomáhá situace, při které v některém odvětví dochází k útlumu, zatímco jiná odvětví expandují. Strukturální nezaměstnanost vzniká z důvodu kvalifikačního nebo místního nesouladu mezi poptávkou a nabídkou práce.

- **Cyklickou**

Typ nezaměstnanosti, který je spojen s cyklickým vývojem ekonomiky. V situaci, kdy hrubý domácí produkt klesá, roste počet nezaměstnaných osob. Naopak s růstem hrubého domácího produktu počet nezaměstnaných klesá. Cyklická nezaměstnanost, na rozdíl od strukturálního typu nezaměstnanosti, zasahuje do všech ekonomických odvětví.³²

3.2.4 Platební bilance

Platební bilance je systematický zápis veškerých ekonomických transakcí mezi rezidenty a nerezidenty sledované země za určité časové období.³³

Ekonomické transakce jsou jednak transakce reálné, které představují pohyb statků a služeb, a jednak transakce finanční, které představují pohyb finančních aktiv.

---

³² PAVELKA, T. Makroekonomie. s. 117.

³³ PAVELKA, T. Makroekonomie. s. 182-183.

Rezidentem je chápán obyvatel daného státu, žijící v něm déle než 1 rok, nebo rezidentem je vláda, obchodní společnosti a neziskové organizace, které mají sídlo v dané zemi.

Platební bilance se člení na jednotlivé části:

- **Běžný účet:**
  - Obchodní bilance
  - Bilance služeb
  - Bilance výnosů
  - Běžné převody
- **Kapitálový účet**
- **Finanční účet:**
  - Přímé zahraniční investice
  - Portfoliové investice
  - Ostatní investice
- **Saldo chyb a opomenutí**
- **Změna devizových rezerv**

Běžný účet představuje export a import statků a služeb, převod důchodů z vlastnictví anebo příspěvky mezinárodním organizacím.

U kapitálových účtů se jedná o kapitálové transfery. Příkladem může být odpuštění dluhů.

Finanční účet zahrnuje transakce spojené se vznikem, zánikem a změnou vlastnictví finančních aktiv a pasiv vlády, bankovní a podnikové sféry a ostatních subjektů ve vztahu k zahraničí.³⁴

Saldo chyb a opomenutí vzniká z důvodu metodických a statistických nedokonalostí.

Změny devizových rezerv, které představují zahraniční měny, zlato apod., jsou v kompetenci zejména Centrální banky.

---

³⁴ Český statistický úřad. Metodika: Hlavní makroekonomické ukazatele. Czso.cz. [online]. [cit. 2021-02-26].

3.3 Význam SWOT-analýzy

SWOT-analýza je jeden z nejučinnějších nástrojů pro analýzu silných a slabých stránek rozvoje, jeho možností a hrozby.

Poprvé se model “SWOT analýzy“ objevil v letech 1960-1970. Teorii založil Albert Humphey – konzultant managementu z USA. Vyvinul metodiku zvanou „SOFT-analýza“, která měla následující rozšířování:

S = Satisfactory

O = Opportunities

F = Fails

T = Threats

Přímo se termín „SWOT“ poprvé objevil v Curychu v roce 1964. Rozšířování zkratk bylo přesněji formulováno:

S = Strengths, představuje silné stránky a výhody

W = Weaknesses, představuje slabé stránky a nedostatky

O = Opportunities, jsou příležitosti k rozvoji

T = Threats, představuje rizika a hrozby

4 Vlastní práce

4.1 Analýza hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán

4.1.1 Srovnávací analýza hospodářského rozvoje a životní úrovně zemí po rozpadu SSSR

Tržní reformy byly prováděny se stanoveným cílem rozvoje ekonomik a tvrzením, že jsou prováděny v zájmu občanů.

Tabulka 4 - Průměrná roční populace (mil)³⁵

Země	1990	1998	2008	2012	2015
Ruská federace	147,8	146,5	142,8	143,2	146,4
Republika Kazachstán	16,3	15,0	15,8	16,8	17,5

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezistátního statistického výbor Společenství nezávislých států.

Populace v Rusku klesala až do roku 2012. Ve středoasijských státech byl zároveň pohyb směrem k trhu během posuzování doprovázen výrazným populačním růstem. V Kazachstánu byl pokles populace překonán koncem 90. let 20. století.

Pozorované nesouladné tendence v populační reprodukci se projevují v porodnosti, úmrtnosti a přirozeném růstu. Pokud v Ruské federaci tržní reformy snížily míru porodnosti a zvýšily úmrtnost, což vedlo ke snížení počtu obyvatel země, pak v Kazachstánu vysoká míra porodnosti překrývala zvýšení úmrtnosti, čímž zajistila další populační růst. V tomto případě na tento jev má vliv nižší životní úroveň obyvatelstva Republiky Kazachstán, zejména tradiční způsob přírodního venkovského hospodářství a života.

³⁵ Mezghosudarstvennyy statisticheskiy komitet Sodruzhestva Nezavisimykh Gosudarstv. 2016. s. 149.

Tabulka 5 - Obecné koeficienty porodnosti, úmrtnosti a přirozeného populačního přírůstku (na 1000 osob)³⁶

Země	1990	1998	2008	2015
Ruská federace				
1	13,4	8,3	12,1	13,3
2	11,2	14,7	14,6	13,1
3	2,2	-6,4	-2,6	0,2
Republika Kazachstán				
1	22,3	14,8	22,7	22,7
2	7,9	10,2	9,7	7,5
3	14,4	4,6	13,0	15,2

Poznámka: 1 - porodnost; 2 - úmrtnost; 3 – přirozený přírůstek.

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezistátního statistického výbor Společenství nezávislých států.

V 90. letech 20. století vstoupilo Rusko do období klesajícího přirozeného růstu populace, které se v roce 2012 zastavilo. V Kazachstánu se po roce 1998 naopak obnovilo tempo přirozeného přírůstku populace. Zaznamenané demografické procesy jsou doplněny zvýšenou migrací.

Do roku 2015 Ruská federace v zásadě překonala demografický deficit 90. let 20. století. Jeho důsledky se však mohou objevit znovu na přelomu 30. let 21. století, kdy mladí lidé, narození v prvním postsovětském desetiletí, vstoupí do produktivního věku. K tomu by mohlo dojít, pokud by životní úroveň většiny obyvatelstva RF a jeho příjmy v rámci životního minima nebylo možné výrazně zvýšit. V současné době počet obyvatel RF stále klesá v řadě regionů evropské části Ruské federace, Sibíře a Dálného východu.

Tabulka 6 - Míra migrace (na 1 000 obyvatel)³⁷

Země	1990	1998	2009	2013	2020
Ruská federace	1,2	1,5	1,8	2,1	1,9
Republika Kazachstán	-4,9	-12,7	0,5	-0,02	1,55

Zdroj: vlastní zpracování dle knihy „Rusko a svět“.

³⁶ Mezghosudarstvennyy statisticheskiy komitet Sodruzhestva Nezavisimyykh Gosudarstv. 2016. s. 156.

³⁷ <https://countrymeters.info/ru/Kazakhstan#>

Nárůst migrace a změna jejího směřování na přelomu 90. let 20. století byly způsobeny především zhoršením mezinárodních konfliktů během rozpadu SSSR; poté co se hospodářská krize prohlubovala, byly na prvním místě hospodářské a sociální příčiny: rostoucí nezaměstnanost a klesající životní úroveň. Hlavní migrační toky směřují do evropských zemí SNS. V roce 2014 se přestěhovalo do Ruské federace 4 625 tisíc lidí, 4 355 tisíc lidí opustilo zemi; do Republiky Kazachstán se přistěhovalo 422,4 tisíc lidí a opustilo ho 434,6 tisíc lidí.

Došlo také k přerozdělení obchodních toků v důsledku přeorientování zahraničně politických vztahů států (tabulka č.7).

Tabulka 7 - Poměr exportu a importu k objemu HDP (vypočtený v národních měnách; v procentech)

Země	1989	1998	2008	2012	2014
<i>Ruská federace</i>					
Export	25,3	30,6	31,3	29,5	30,0
Import	19,0	23,5	22,1	22,1	22,3
Saldo	6,3	7,1	9,2	8,9	7,1
<i>Republika Kazachstán</i>					
Export	22,4	24,5	41,8	57,1	36,9
Import	43,6	19,6	47,6	31,1	25,9
Saldo	-21,2	4,9	-5,8	20,0	11,0

Zdroj: Rusko a svět: 2014.

Údaje v tabulce č.7 ukazují inverzní závislost podílu zahraničního obchodu (ve výše uvedeném tvrzení) na objemu HDP. V RF byl poměr pro export asi 30 % HDP, v Republice Kazachstán - až o polovinu HDP a více.

V porovnání s rokem 1989 je všeobecným projevem v těchto státech nárůst co se týká poměru vývozu a dovozu k HDP s jejich nerovným poměrem. V obou zemích, jako vývozců pohonných hmot a surovin, export převyšoval import a saldo zahraničního obchodu bylo pozitivní. V RF saldo zahraničního obchodu (čistý export) činilo v té době přibližně 7-8 % HDP, v roce 2000 dosáhlo 20 %. V roce 2010 bylo v Republice Kazachstánu dosaženo kladného salda zahraničního obchodu, v roce 2014 čistý export činil 11 % HDP.

Výsledky reforem se zpravidla liší od výsledků slibovaných v 90. letech - jejich výsledky jsou mnohem nižší; existují také velké rozdíly v rozvoji jednotlivých zemí.

Po rozpadu Sovětského svazu si nástupnické státy zvolily tržní ekonomický mechanismus. HDP ve všech nových zemích velmi rychle klesl. V roce 1994 dosáhla inflace v Kazachstánu 1258 %. V roce 2004 dosáhl vyšší úrovně HDP než v roce 1991 pouze Kazachstán. V roce 1998 byla ruská ekonomika podkopána krizí, ale v roce 2000 vstoupila Ruská federace mezi nejlepší země z hlediska celkového HDP v rámci zemí bývalého SSSR.

Tabulka 8 - Změny hrubého domácího produktu (HDP) ve stálých cenách, 1991-2015 (r.1991 - jako základ)

Země	1991	1996	2001	2006	2011	2015
Ruská federace	100	63,1	74,5	103,3	118,3	119,8
Republika Kazachstán	100	69,3	88,5	141,4	185,7	219,0

Poznámka: r.1991 – jako základ.

V době rozpadu SSSR měla Republika Kazachstán průmyslově-agrární ekonomiku a patří k postsocialistickým republikám s přechodovou ekonomikou, která je ale často připisována rozvojovým zemím. Světový vědecký a technický pokrok vedl ke krizi sovětského státního regulačního systému ekonomiky kvůli jeho neschopnosti přizpůsobit se podmínkám globální konkurence. Krizové jevy, které se projevíly v sociálně-ekonomické sféře během let reforem a restrukturalizace byly doprovázeny poklesem objemu výroby, nárůstem chudoby, poklesem porodnosti, zvýšením úmrtnosti a odlivem intelektuálních zdrojů.

Mnoho ropných a plynových polí v Kazachstánu má obtížné výrobní podmínky, zastaralé vybavení a nízkou ekonomickou účinnost, takže vyžadují velké investice, což snižuje jejich konkurenceschopnost, účinnost a vede k narušení životního prostředí okolních regionů v důsledku případů kontaminace emisí ropy a plynu kvůli korozi ropných trubek a poruch zařízení. Obnovení aktivní části právnických osob, podnikajících v této oblasti, vyžaduje příliv dodatečných investic. Dnes je Republika Kazachstán nucena prodávat do zahraničí většinu vytěžených ropných produktů kvůli nedostatečným investicím do jejich zpracování.

Těžební průmysl je jedním z hlavních sektorů ekonomiky Republiky Kazachstán. Jeho obrovskou výhodou je velké množství nerostů a v důsledku toho i velké množství podniků pracujících jak přímo v oblasti průzkumu a těžby, tak v oblasti zpracování a logistiky. Strategickým cílem bylo maximální využití tradičních výhod Kazachstánu, mezi něž patří využívání a zpracovávání nerostných surovin. Těžařský průmysl Republiky Kazachstán zaujímá ve světě z hlediska objemu výroby poměrně vysoké postavení. Povrchové i podzemní doly, stejně jako závody na zpracování rud, byly sloučeny a staly se majetkem různých skupin podniků.

Hlavním výrobcem uhlí je mezinárodní ocelářská společnost ArcelorMittal, která využívá uhlí pro potřeby své vlastní velké ocelárny se sídlem ve stejném regionu, t.j. povodí řeky Ekibastuz, které se nachází severovýchodně od města Nursultan, okolo města Pavlodar. Tato oblast představuje největší podíl na produkci uhlí v Kazachstánu. Uhelné doly v povodí Ekibastuzu jsou spravovány společností Bogatyr-Access, kterou vlastní stát a jejíž objem těžby představuje asi 35 % celkové těžby uhlí v zemi.

Uhelný průmysl Kazachstánu se v budoucnu dočká dalšího rozvoje. Kromě rekonstrukce a technického vybavení řady dolů začal v průběhu let nezávislosti rozvoj ložiska hnědého uhlí Maikuben, které se nachází jihovýchodně od Ekibastuzu. Z mnoha odvětví strojírenství v Kazachstánu jsou nejrozvinutější těžké, zemědělské inženýrství, strojírenství, částečně elektrotechnika. Na základě potřeb hospodářství vyrábějí průmyslové podniky zařízení pro těžební, uhelný, ropný, hutní a potravinářský průmysl, vozidla pro dopravu a stavebnictví. Strojírenské podniky také vyrábějí kovářská lisovací zařízení (Šimkent), stroje na řezání kovů (Almaty), baterie (Taldykorgan), odstředivá čerpadla (Nursultan), rentgenová zařízení (Aktobe).

Velkými centry výroby průmyslových zařízení jsou Almaty, Karaganda, Ust'-Kamenogorsk, Šimkent, Atyrau; k důležitým střediskům zemědělského inženýrství patří okolí hlavního města Nursultanu a Pavlodar. V současné době do rozvoje strojírenství investují zahraniční podnikatelské subjekty za účelem rozvoje nových průmyslových odvětví v republice, včetně zdravotnických zařízení, zemědělských strojů, dieselových motorů, elektromotorů, závodů na zpracování a výrobu potravin, obalové techniky a dalších výrobků.

Také pro rozvoj chemického průmyslu v republice existuje bohatá surovinová základna: fosforitany, pyrit, baryt, brom, kuchyňské a draselné soli, síran sodný, rafinace ropy, sírné plyny z výrobních závodů metalurgie neželezných kovů. V Republice

Kazachstán je velmi rozvinutá těžba a chemický průmysl související s extrakcí fosilních chemikálií, výrobou minerálních hnojiv a anorganických kyselin - fosforu a síry. Současně se aktivně rozvíjí i petrochemický průmysl. V zemi existují tři rafinérie - ve městě Atyrau, Pavlodar a Šimkent, které vyrábějí benzín, naftu, letecký benzín a další ropné produkty.

Aby bylo možné lépe uspokojit potřeby země v ropných produktech, plánuje se v blízké budoucnosti další rafinérie v západním Kazachstánu nedaleko od města Aktau. Rozvoj tohoto odvětví souvisí s vládní podporou a následnými investicemi do integrované rafinace ropy.

Vývoj zemědělství a agropodnikání v Republice Kazachstán jsou ovlivněny těmito negativními faktory:

- porušením specializace národního zemědělství a mezistátního dělení práce, které se opíralo o maximální využívání a soulad přirozených a ekonomických podmínek;

- degradací velkých zpracovatelských závodů a zemědělského průmyslu, které se dříve zaměřovaly na mezistátní dodávky;

- zvýšením výrobních cen potravin, způsobeným zdražením nákladů na použité suroviny. Nerovnováha světového trhu má částečný dopad na růst těchto cen;

- nízkou úroveň průmyslového zpracování a neefektivním využíváním výrobních kapacit zpracovatelských závodů. V Republice Kazachstán je kapacita mlýnů na obilí využívána na 42,5 %, na výrobu obilovin – na 29,6 %, mlékáren - na 36 % a masných závodů - na 42 %;

- spotřeba potravin na vnitrostátních trzích je z velké části zajištěna dovozem ze zahraničí. V zemi převažuje podíl dovozu zemědělských produktů a potravin.

Dálková doprava v Kazachstánu probíhá hlavně po železnici, která se vyznačuje vysokou přepravní kapacitou s relativně nízkými náklady na dopravu, ale velkými investicemi do výstavby železnic a požadavky na zajištění blízkého vozového parku, dep, vozoven a opraven. Z tohoto důvodu je omezena mobilita obyvatelstva, kterou nelze kompenzovat poskytováním jiných druhů dopravy kvůli přírodním, klimatickým, zeměpisným a hospodářským podmínkám Republiky Kazachstán.

Hospodářství Republiky Kazachstán představuje velké množství průmyslových odvětví a má řadu následujících rysů:

- převaha těžebního průmyslu ve struktuře exportu;

- nedostatečné investice do hospodářství, zejména do průmyslu a zemědělství;

- velká závislost rozvoje zemědělství na přírodních podmínkách;

- převaha extenzivního chovu zvířat v zemědělství;
- nedostatečný podíl sektoru služeb

Hlavním důvodem negativních jevů je pokles výroby. Krize výroby je krizí nejen celé ekonomiky, ale i života. Výroba však není nic jiného než proces vytváření materiálních hodnot nezbytných pro existenci a rozvoj společnosti jako celku a každého jednotlivce. V souvislosti s celkovým poklesem výroby se podniky za účelem přežití zabývaly komercializací, zakládáním malých podniků, zakládáním výroby konkrétních výrobků, po kterých byla poptávka a hledaly odbytiště. V očekávání zlepšení stavu platebních schopností podniky dodaly své výrobky zprostředkovatelům, ale kvůli obecnému deficitu financí museli výrobci čelit odloženým platbám.

Ceny, mzdy a rozpočtové deficity v zemi rostly a výroba se snižovala. V důsledku toho došlo k inflaci, kdy bylo v oběhu obrovské množství peněz při nedostatku spotřebního zboží. Jedním z důvodů prudkého poklesu investiční aktivity a poklesu zájmů vkladatelů je znehodnocení jejich úspor. Inflace měla rovněž negativní dopad na finanční situaci podniků, v důsledku toho došlo k devalvaci provozního kapitálu, odpisového fondu a růstu cen bankovních úvěrů. V počátečním období přechodu na tržní vztahy státní správa Republiky Kazachstán odmítla nutnost státní regulace ekonomiky, která byla považována za nepřijatelný vládní zásah do tehdejších procesů v ekonomice. Teorie monetarismu se natolik upevnila ve vládnoucích strukturách, že státní zásah do regulace ekonomiky byl nereálný. Spoléhání se na to, že uvolnění cen bude stimulovat podniky a zvyšovat výrobu, nebylo v Kazachstánu odůvodněné. Malé soukromé podniky, družstva a zemědělské podniky nepřinesly žádné významné výsledky, protože neměly žádný dopad na utváření tržních vztahů. Privatizace také negativně ovlivnila krizový stav ekonomiky Republiky Kazachstán.

Bylo nutné přilákat zahraniční investice a vložit státní kapitál do nejdůležitějších hospodářských odvětví, zejména do průmyslové výstavby, například do stavby plynovodů, obnovy technologických linek, na modernizaci podniků, které čelily úpadku.

4.1.2 Klíčové ukazatele hospodářského rozvoje Ruské federace a Republiky

Kazachstán: komparativní výhody zemí

Ruská federace a Republika Kazachstán navzdory některým podobnostem v hospodářském rozvoji, které zbyly ze sovětské éry, pokračovaly ve svém rozvoji různými způsoby. Každá z těchto zemí má určité výhody v hospodářské sféře a přírodních zdrojích.

Vyšší tempo růstu bylo za posledních 20 let pozorováno v Kazachstánu - průměrné tempo růstu 6,37 % (nejvyšší tempo růstu bylo v roce 2001 - 13,5 %). Nižší tempo růstu HDP bylo pozorováno v Ruské federaci - průměrné tempo růstu HDP je za toto období 3,39 % (největší bylo v roce 2007 - 8,5 %, nejmenší v roce 2009 - došlo k jeho poklesu o 7,8 %). Dynamika růstu HDP je uvedena v tabulce č.9.

Tabulka 9 - Dynamika růstu HDP (roční %)

Země	Období										Průměrné tempo růstu
	2000	2001	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Republika Kazachstán	9,80	13,5	9,70	7,30	1,20	1,10	4,10	4,10	4,4	-2,6	6,37
Ruská federace	10,0	5,10	6,40	4,50	-2,31	0,33	1,63	2,25	2,6	-3,5	3,39
Celkem ve světě	4,39	1,94	3,87	4,28	2,86	2,57	3,16	3,03	3,12	2,96	2,81

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezinárodního statistického výboru Společenství nezávislých států.

Kazachstán má ve srovnání s ostatními postsovětskými státy poměrně dobrou situaci v oblasti zaměstnanosti. Na rozdíl od RF dokázal Kazachstán udržet míru nezaměstnanosti v době krize v letech 2008 a 2009 na stabilní úrovni. Již v roce 2016 však došlo ke zvýšení nezaměstnanosti.

Tabulka 10 - Míra nezaměstnanosti v Ruské federaci a Republice Kazachstán, %

	1992	1995	1998	2000	2005	2008	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Ruská federace	5,9	9,5	13,3	10,6	7,1	6,3	7,3	5,6	5,5	4,9	4,9	5,9
Republika Kazachstán	-	2,1	3,7	3,7	1,2	0,6	0,4	0,4	0,8	1	1,1	1,5

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezinárodního statistického výbor Společenství nezávislých států.

Obecně lze v analyzovaném období jednoznačně sledovat příznivější trend zaměstnanosti v Republice Kazachstán, kde i v nejnepříznivějších dobách, pokud vycházíme z údajů oficiálních statistik, míra nezaměstnanosti nepřesáhla 3,7%.

Míra inflace v Ruské federaci byla na počátku sledovaného období vyšší než v Republice Kazachstán, ale jenom do roku 2015 (tabulka č.11). Od roku 2015 byla míra inflace podle oficiálních údajů v RF o něco nižší než v Kazachstánu. Pozoruhodný je růst inflace v obou zemích v roce 2020.

Tabulka 11 - Míra inflace v Ruské federaci a Republice Kazachstán, %

	1992	1995	1998	2000	2005	2008	2010	2015	2017	2018	2019	2020
Ruská federace	2608	231,3	184,4	120,2	110,9	113,28	108,78	112,91	102,52	104,27	103,05	104,91
Republika Kazachstán	3060	160,3	101,9	109,8	107,5	109,5	107,8	113,6	107,1	105,3	105,4	107,5

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezinárodního statistického výbor Společenství nezávislých států.

Dynamika hrubých národních úspor zemí jako procentního podílu HDP je zahrnuta do tabulky 12.

Od roku 2005 hrubé národní úspory v Republice Kazachstán překročily tento ukazatel Ruské federace, což ukazuje na větší sklon obyvatel Kazachstánu k šetření a na mírně vyšší množství volných finančních prostředků u Kazachů v porovnání s Rusy. Zároveň v obou posuzovaných zemích tento údaj převyšuje celosvětové hodnoty.

Tabulka 12 – Hrubé národní úspory zemí k objemu HDP, %

	2000	2001	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Republika Kazachstán	26,04	28,67	38,89	43,81	34,65	33,82	37,24	36,2	35,1	34,51
Ruská federace	38,72	34,18	33,19	29,79	29,91	28,63	29,25	33,25	32,17	31,89
Světově	25,46	24,68	25,93	25,08	25,14	24,86	25,27	25,78	24,78	24,76

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezistátního statistického výbor Společenství nezávislých států.

Dalším ukazatelem měnícího se hospodářského stavu těchto zemí je akumulace základního kapitálu, jehož dynamika v RF a Republice Kazachstán v porovnání se světem je uvedena v tabulce č.13.

Tabulka 13 - Akumulace základního kapitálu zemí v procentech HDP, %

Země	Období										Průměrná hodnota
	2000	2001	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Republika Kazachstán	18,14	26,88	30,97	25,37	27,91	27,83	26,56	25,94	26,12	25,3	26,02
Ruská federace	18,69	21,95	20,08	22,62	22,39	23,53	24,09	22,73	21,49	19,8	21,78
Celkem ve světě	24,49	23,97	23,38	23,85	24,71	24,96	25,45	25,84	25,97	25,1	25,34

Zdroj: vlastní zpracování dle Mezistátního statistického výbor Společenství nezávislých států.

Analýza dynamiky akumulace hrubého základního kapitálu ukazuje, že v Kazachstánu byl tento ukazatel od roku 2001 vyšší než průměrné hodnoty ve světě a vyšší než v Rusku (téměř o 5% v roce 2019). Obecně tento ukazatel v zemích roste a charakterizuje pozitivní dynamiku a posílení hospodářského potenciálu země.

Důležitou oblastí spolupráce mezi zeměmi je rozvoj spolupráce v obchodní, hospodářské a investiční sféře, jakož i realizace dopravního a logistického potenciálu RF a Republiky Kazachstán.

Podle výsledků výzkumu lze identifikovat následující oblasti mnohostranné hospodářské spolupráce: obchod; energetická spolupráce; rozvoj dopravních komunikací; vědecká a technická spolupráce; zavádění moderních informačních

technologií; spolupráce v oblasti migrace pracovních sil; spolupráce při rozvoji a využívání vodních zdrojů.

Na základě statistik byly vypočteny ukazatele domácího a zahraničního obchodu (tabulka č.14).

Obchod mezi zeměmi vykazuje silné ekonomické vazby, které přetrvávaly ze sovětského období, zejména pokud jde o vývozní toky.

Tabulka 14 - Dynamika domácího i zahraničního obchodu, miliardy dolarů

Země	2000	2001	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Republika Kazachstán	2959	3245	10873	21201	20165	18850	24932	23945	25832	24853
Ruská federace	5131	5415	17573	35854	40526	42068	49016	48571	49805	47598

Kazachstán má hospodářství, jehož hlavním rysem je dynamický rozvoj hlavních socioekonomických ukazatelů. Existuje však významná závislost těchto ukazatelů na cenách ropy a surovin, jakož i na hospodářské situaci hlavních obchodních partnerů.

Dnes je nejdůležitější prioritou hospodářské politiky Republiky Kazachstán, aby bylo posíleno postavení země v energetickém prostoru. Kazachstán je jedním z dvaceti největších světových producentů. Ropný a plynárenský sektor představuje až 25 % rozpočtu země. Rychlost těžby ropných produktů je ovlivněna dynamikou intenzivního růstu poptávky a dodávek. Ve srovnání s rokem 2000 se tedy výroba ropných produktů zdvojnásobila. Současně se více než 80 % ropných produktů vyváží na světové trhy.

Hlavní dodávky ropy z Kazachstánu dnes vedou ropovody konsorcia Caspian Pipeline Consortium (CPC) "Atyrau-Samara"; "Kazachstán-Čína" a systém námořní dopravy přes přístav Aktau. Ropovod CPC o celkové délce 1 510 km spojuje ropné pole Tengiz a ropný terminál na ruském pobřeží Černého moře poblíž přístavu Novorossijsk. Přes ropovod CPC prochází největší množství exportní ropy z Kazachstánu.

Růst reálného HDP v Kazachstánu se zrychlil z 4,1 % na 4,5 % v roce 2019 na základě růstu soukromé spotřeby a investic do základního kapitálu. Vzhledem k tomu, že výjimečný stav kvůli Covid 19 byl vyhlášen 16. března 2020, ekonomika v prvních třech

měsících roku 2020 nadále rostla a ve srovnání se stejným obdobím roku 2019 se zvýšila o 2,7 %.³⁸ SWOT- analýza ekonomiky Republiky Kazachstán je uvedena na tabulce č.15.

Tabulka 15 - SWOT- Analýza hospodářství Kazachstánu

Silné stránky	Možnosti
<p>1. Velké zásoby fosilních materiálů.</p> <p>2. Dostatečně vysoká míra ekonomického růstu.</p> <p>3. Relativně nízká míra inflace.</p> <p>4. Nízká úroveň rozpočtového deficitu.</p> <p>5. Nízká úroveň refinančních sazeb.</p> <p>6. Úroveň rozvoje bankovního systému.</p> <p>7. Investiční hodnocení země.</p>	<p>1. Rozvoj velkých obchodních skupin.</p> <p>2. Udržování tempa hospodářského růstu.</p> <p>3. Obnovení vyšší úrovně světových cen ropy (přebytek kapitálu v exportním sektoru).</p> <p>4. Zvýšení příjmové části rozpočtu.</p> <p>5. Proporcionální vývoj finančního sektoru.</p> <p>6. Rozšíření možnosti poskytování úvěrů.</p> <p>7. Snížení úrokových sazeb u úvěrů.</p>
Slabé stránky	Hrozby
<p>1. Závislost hlavních exportních komodit na světových cenách.</p> <p>2. Vysoká úroveň hrubého zahraničního dluhu země.</p> <p>3. Orientace ekonomiky na těžbu surovin.</p> <p>4. Zisk financí do státního rozpočtu především z těžebního průmyslu.</p> <p>5. Závislost na dovozu zpracovaného zboží ze zahraničí (kapitálový deficit v domácím sektoru).</p> <p>6. Stagnující rozvoj finančního sektoru.</p>	<p>1. Prudký pokles cen hlavních vývozních komodit.</p> <p>2. Zpomalení hospodářského růstu.</p> <p>3. Růst inflace.</p> <p>4. Změna směnného kurzu tenge k ostatním měnám.</p> <p>5. Nárůst firemních a bankovních půjček na mezinárodních finančních trzích.</p> <p>6. Intenzivní vstup bank se zahraničním kapitálem.</p> <p>7. Nárůst globálních ekonomických rizik.</p>

³⁸ Pandemiya COVID-19: konets privychnogo mira? Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta: elektron. zhurn. 2020. s. 7.

V Kazachstánu byly maloobchod, doprava a pohostinství prvními odvětvími, která utrpěla škodu, kde se negativní růst HDP projevil již v prvním čtvrtletí roku 2020. Opatření v oblasti nutné sociální izolace, která byla od konce dubna částečně oslabena, poškodila odvětví služeb, zejména odvětví malého a středního byznysu. Zároveň byla ekonomika silně ovlivněna nižšími cenami komodit a plánovaným snížením těžby ropy v souladu se závazky Republiky Kazachstán vůči OPEC. V důsledku toho se kazašská měna tenge dostala pod silný tlak a v prvních čtyřech měsících roku 2020 ztratila 11 % své hodnoty. Na druhé straně má Kazachstán dostatečně velký rozpočet a mezinárodní finanční rezervy na podporu podnikání a na pokrytí potřeb obyvatel. Bankovní sektor vykazoval likviditu a půjčky ekonomickým subjektům byly do značné míry omezeny vnímáním zvýšených rizik. Vláda na krizi zareagovala stimulačním balíčkem ve výši 13 miliard dolarů (9 % HDP), který poskytoval podporu postiženým podnikům a domácnostem.

Pro splnění krátkodobých potřeb likvidity v sektoru malých a středních podniků nabízí vláda a Centrální banka zvýhodněné půjčky, jakož i odklady daní, odvodů a poplatků za komunální služby a odložení splátek půjček. Změny relativních cen mohou také vytvořit podmínky pro to, aby se kazašská ekonomika diverzifikovala od přílišné závislosti na odvětvích plynu a ropy.

Podpůrná opatření v Kazachstánu jsou zaměřena především na prevenci kolapsu podniků s životaschopnými dlouhodobými obchodními modely, které čelí ztrátě příjmů, a na pomoc jednotlivcům, kteří mohou dočasně přijít o část nebo celou mzdu. Vzhledem k rozsáhlým omezením spotřeby a pohybu osob však tato opatření mohou mít pouze omezený dopad na hospodářský růst a mohou vést k vyšší inflaci v důsledku tlaku na růst cen široce vyhledávaných potravin.

Ekonomika Ruské federace v roce 2019 vzrostla o 1,3 % oproti 2,3 % v roce 2018. Toto zpomalení bylo částečně způsobeno pokračující stagnací reálných příjmů, která vyvíjela tlak na domácí poptávku. Slabší vnější poptávka zároveň negativně ovlivnila čistý export a fiskální politika před mezinárodními sankcemi omezila veřejné a soukromé investice.

Tabulka 16 – SWOT - analýza ekonomiky Ruské federace

Silné stránky	Možnosti
<p>1. Zavedený a konkurenceschopný těžební průmysl.</p> <p>2. Zpracovatelský průmysl fungující na základě domácích zdrojů surovin.</p> <p>3. Modernizace ocelářského průmyslu, která zvýšila jeho konkurenceschopnost.</p> <p>4. Konkurenceschopný průmysl metalurgie neželezných kovů založený na vlastních surovinách a levné elektřině.</p> <p>5. Rozvinutý energetický sektor země, představovaný tepelnými, vodními a jadernými elektrárnami, jejichž objemy výroby zcela pokrývají domácí poptávku po příslušných produktech.</p> <p>6. Vytvořená materiálová a technická základna obranného průmyslu, leteckého, raketového a kosmického průmyslu, strojírenství (dlouhodobá zkušenost s výzkumem a vývojem technologií).</p> <p>7. Dostatečně široká dopravní síť s převahou železniční dopravy a rozvinutý systém potrubních sítí (ropa, voda, plyn).</p> <p>8. Existující a fungující bankovní infrastruktura.</p>	<p>1. Změna pohledu a přístupu k využívání přírodních zdrojů v souladu s pravidly udržitelného rozvoje.</p> <p>2. Zapojení vytěžených vlastních zdrojů surovin do procesu zpracování a výroby zboží s přidanou hodnotou za účelem zvyšování úrovně domácí ekonomiky.</p> <p>3. Využívání alternativních zdrojů energie.</p> <p>4. Rozvoj zemědělství.</p> <p>5. Modernizace zpracovatelského a potravinářského průmyslu.</p> <p>6. Rozvoj ekonomiky v oblasti vodní a silniční dopravy.</p> <p>7. Rozvoje informačních technologií (nízká úroveň ve srovnání s předními zeměmi).</p> <p>8. Zvýšení investiční atraktivity země pro zahraniční investory.</p> <p>9. Zvýšení financování vědecko-výzkumné činnosti a zavádění inovací.</p> <p>10. Přilákání intelektuálních kapacit za účelem jejich zapojení do rozvoje dílčích úkolů ekonomiky</p> <p>11. Aktivnější spolupráce státních i soukromých subjektů na mezinárodní úrovni</p>
Slabé stránky	Hrozby
<p>1. Nízká míra konkurenceschopnosti.</p> <p>2. Překážky pro aplikaci inovačních řešení.</p> <p>3. Slabé mechanismy ochrany práv potenciálních investorů.</p> <p>4. Nízká úroveň financování vědeckých výzkumů, organizací a ústavů.</p>	<p>1. Možnost ztráty řady odvětví ruského hospodářství s nízkou úrovní konkurenceschopnosti v důsledku zvýšené konkurence ze strany zahraničních dodavatelů.</p> <p>2. Riziko vyčerpání vlastních zdrojů v důsledku intenzivního využívání stávajících rezerv.</p> <p>3. Závislost zboží a dodávaných komponentů od zahraničních výrobců používaných domácími firmami k výrobě finálních výrobků.</p> <p>4. Nerovnováha na ruském trhu práce: nekontrolovaná imigrace nekvalifikované pracovní síly na pozadí "odlivu mozků".</p> <p>5. Převod finančních prostředků do zahraničí, v důsledku čehož ekonomika nedostává potřebné investice pro svůj další rozvoj, dochází ke ztrátám ve státním rozpočtu.</p>

Před začátkem pandemie Covid-19 byla ruská ekonomika v silné pozici. Na konci prvního čtvrtletí roku 2020 obchodní bilance, běžný účet a rozpočet zaznamenaly přebytek, zatímco inflace byla na postsovětském minimu. Bylo to do značné míry způsobeno několikaletou konzervativní makroekonomickou politikou zaměřenou na zajištění stability země při zavedení mezinárodních sankcí. Za účelem řešení slabého tempa růstu zahájila Centrální banka Ruské federace cyklus snižování sazeb.

Šok z pandemie Covid-19, dopadl na nabídku i poptávku v ekonomice a pokles cen ropy vedl k ekonomické stagnaci. Hlavními důsledky vzniklých problémů byl pokles spotřeby, způsobený omezeními kvůli karanténě, který ovlivnil ekonomiku. Projevil se výrazný pokles vnější poptávky po vývozu komodit a potíže v dodavatelských řetězcích, což ovlivnilo zejména strojírenství RF. Vláda představila Národní plán hospodářského rozvoje a opatření na shromáždění 200 trilionů rublů na podporu ekonomiky.

Tyto pokusy o zlepšení odolnosti ekonomiky měly za následek meziroční pokles, ve druhém čtvrtletí roku 2020 byl nižší o 8,0 %, než se očekávalo. Poté se aktivita začala znovu zrychlovat, stejně jako se zvyšovaly ceny ropy. Přes dřívější významný pokles ceny ropy, karanténní opatření v ekonomice a náklady spojené s Covid-19 ve výši 10 procent HDP, se Rusku podařilo pokračovat v hromadění mezinárodních rezerv, které v srpnu 2020 dosáhly vrcholu 600 miliard dolarů.

To je v příkrém kontrastu s předchozími krizemi, v nemalé míře kvůli flexibilitě směnného kurzu (rubl v roce 2020 oslabil vůči dolaru o 20%). Vláda dosud nemusela používat Národní sociální fond, který k 1. září 2020 činil celkem 178 miliard dolarů. Celkově se ekonomika v roce 2020 snížila o 4,5 procenta a v roce 2021 se předpokládá její růst o 3,0 %. Tato prognóza podléhá významným rizikům růstu a snížení v závislosti na dynamice cen ropy, míře sociální izolace v budoucnosti a geopolitických událostech.³⁹

Restrukturalizace vlády v lednu 2020 byla jasným signálem záměru zaujmout proaktivní postoj k růstu a zmírnit tvrdou politiku posledních let. Mezi klíčové akce patřilo ohlášení balíčku sociální podpory v hodnotě 2,1 bilionu RUB na podporu skutečných příjmů obyvatel⁴⁰ a závazek vlády poskytnout přístup k 1 bilionu RUB z Fondu Národního bohatství na realizaci 12 národních projektů - investice ve výši 400 miliard USD na modernizaci a revitalizaci ruské ekonomiky, jehož uskutečnění bylo opožděno. Počítá se

---

³⁹ KUZNETSOVA, N. A. Mery gosudarstvennoy podderzhki v period pandemii koronavirusnoy infektsii v Rossiyskoy Federatsii. s. 99.

⁴⁰ PLIYEVA, A. R. Funktsionirovaniye bankovskoy sistemy Rossii v usloviyakh pandemii. 2020. s. 131.

s tím, že tyto akce budou prováděny v rámci rozpočtových omezení, která si kladou za podmínku převod zisků z prodeje ropy (veškerý přebytek z prodeje ropy více než za 42 dolarů za barel je nutné převést do Národnímu fondu sociální péče).

Otázkou bylo, co se stane s politikou, která bude nucena čelit dvojímu šoku: pandemii Covid-19 a krach dohody OPEC+ o omezení těžby ropy, což mělo za důsledek výrazný poklesu cen ropy a prudké zpomalení růstu ekonomiky. Pokles cen ropy vedl k výraznému znehodnocení rublu, ale Centrální banka Ruska pokračovala ve snižování sazeb a podpořila inflační dopad znehodnocení, který je vyvážen deflačním dopadem zpomalení aktivity spojené s koronavirem.

Očekává se, že ekonomika v roce 2021 vzroste o 4,0 %. Navzdory diverzifikaci zaznamenané v posledních letech zůstává ruská ekonomika nadále závislá na ropě z hlediska rozpočtových příjmů a vývozu, takže pokles světových cen ropy má na ni výrazný vliv.

Pandemie Covid-19 zasáhla vrchol zpomalení rozvoje ekonomiky a očekává se, že to povede k výraznému snížení výroby, přinejmenším v blízké budoucnosti. Mnoho zemí v regionu i po celém světě uzavřelo své hranice lidem, uzavřelo školy, univerzity, restaurace a obchody a rostoucí počet zemí zavedl zákazy vycházení. Tato opatření mají vážný dopad na domácí poptávku (protože většina celkové spotřeby je spojena s hromdným pohybem lidí) a domácí nabídku (protože pracovníci zůstávají doma) a pravděpodobně povedou k nejzávažnějším narušením světové hospodářské činnosti od druhé světové války.

Tvrdá karanténní opatření pro boj proti šíření viru vedla v krátkodobém horizontu k vážnému snížení produkce. Během období vnitrostátní karantény některá odvětví služeb (např. cestovní ruch), která vyžadují přímou interakci mezi zákazníky a poskytovateli služeb v důsledku omezení požadavků na pohyb a sociální izolace, ztratila příjem. Většina maloobchodních prodejen a restaurací byla dlouhodobě uzavřena a nárůst jejich online prodeje a prodeje s sebou-přes výdejní okénko nemohl kompenzovat vážný pokles poptávky, zejména v oblastech s nízkým pokrytím internetem a rozvojem online obchodu. Kromě toho byly výstavby objektů ovlivněny nízkou mobilitou pracovních sil a nižšími investicemi do stavebního odvětví.⁴¹

Obecně platí, že nejvíce postižená průmyslová odvětví představují 30-40% celkové produkce zemí. Dopad omezení na roční růst HDP bude v konečném důsledku záviset

---

⁴¹ ZOIDOV, K.K. Vliyanije pandemii koronavirusa COVID-19 i meropriyatij po borbe s ney na funkcionirovaniye torgovykh. 2020. s. 48.

nejen na době trvání těchto skutečností, ale také na dalších faktorech, jako je např. rychlost nebo rozsah reakce.

Od začátku ledna do konce března 2020 klesly ceny mědi, železné rudy a ropy téměř o 65 procent. Podle tohoto scénáře se předpokládá, že produkce v regionu poklesne o 6,5 procentního bodu pod ekonomickou výkonnost, kterou by bylo možné očekávat bez Covid-19. (tabulka č.17).

Tabulka 17 - Růst reálného HDP v procentech za rok⁴²

Země	Skutečnost		Prognóza (13. května 2020)		Změna od listopadu 2019
	2018	2019	2020	2021	2020
Republika Kazachstán	4,1	4,5	-3,0	5,5	-6,6
Ruská federace	2,3	1,3	-4,5	4,0	-6,2

Tabulka ukazuje, že růst reálného HDP byl v letech 2018–2019 v Republice Kazachstán stále vyšší než v Ruské federaci (4,1 % a 4,5 % ve srovnání s 2,3 % a 1,3 % v RF). Proto prognózy poskytly vyšší hodnocení tempa hospodářského oživení v republice Kazachstán pro rok 2021 než Ruská federace (5,5 % proti 4,1 %).

Prognózy podléhají bezprecedentní nejistotě. Ve scénáři, v němž sociální distancování trvá mnohem déle, než se očekávalo, by mohlo dojít k rozsáhlému úbytku pracovních míst a oživení by bylo pomalé.

V dlouhodobějším horizontu může reakce na krizi Covid-19 nabídnout také hospodářské příležitosti. Krize by mohla vést k větší kontrole dodavatelských řetězců se zaměřením na udržitelnost a diverzifikaci. V mnoha odvětvích globální ekonomiky je nyní Čína dominantním dodavatelem na celém světě. Některá z těchto odvětví hospodářství regionu již mají komparativní výhody a vysoké objemy vývozu s potenciálem dále zvyšovat svůj vývoz.

⁴² Regional Economic Prospects in the EBRD Regions. COVID-19: <https://www.ebrd.com/>

Kromě toho vlády by navíc mohly vyhlásit opatření v oblasti změn ekonomiky a vložit je jako součást balíčků ekonomických stimulů, které doprovázejí oživení, a zajistit, aby vládní výdaje směřovaly k řešení současné ekonomické situace.

Udržitelnost analyzovaných zemí se v tomto ohledu liší a je schematicky zastoupena v tabulce č.18.

Tabulka 18 - Odolnost proti nárazům Covid-19 v regionu⁴³

	Udržitelnost zdravotního systému		Odolnost vůči selháním domácností		Odolnost vůči vnějším otřesům				Politický prostor		
	Výdaje veřejného sektoru na zdravotnictví jako podíl HDP	Lékaři na 100 000 lidí	Maloobchodní turbulence	Trh práce Šoky	Ceny	Globální hodnotové řetězce	Cestovní ruch	Finanční převody	Prostor pro fiskální politiku	Vnější odolnost	Síla finančního systému
Republika Kazachstán	Střední stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Střední stupeň	Nízký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň
Ruská federace	Střední stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Vysoký stupeň	Střední stupeň	Nízký stupeň	Vysoký stupeň

Analýzou údajů z tabulky 2.11 lze odhadnout, že Ruská federace i Republika Kazachstán utrpěly přibližně stejný dopad na účinky pandemie a mají podobnou odolnost vůči Covid-19. Rozdíl spočívá ve větší zranitelnosti trhu práce v Kazachstánu vůči otřesům způsobeným pandemií a prostředkům izolace a silnějšímu skoku v úrovni cen zboží ve srovnání s podobnými oblastmi v Ruské federaci. Avšak Kazachstán je stabilnější v oblasti fiskální politiky a vnější stability ekonomiky.

⁴³ ZOIDOV, K.K. Vliyanie pandemii koronavirusa COVID-19 i meropriyatij po borbe s ney na funkcionirovaniye torgovykh. 2020. s. 48.

Obě země se značně liší v rozsahu domácích omezujících opatření kvůli Covid-19. Účinek opatření může být také větší, pokud dočasná omezení práce povedou k významné ztrátě příjmů.

5 Výsledky a diskuse

Analýza tedy ukazuje, že v postsovětském období se posilovaly rozdíly, které se v SSSR vyvinuly mezi reprodukcí populace v evropské a asijské části SNS. Přejít k tržnímu hospodářství vedl ke snížení počtu obyvatel v evropské zóně postsovětského prostoru; v jeho asijské části zůstal předreformní reprodukce obyvatelstva v zásadě stejný - růst populace pokračoval. Pokles počtu obyvatel evropských zemí SNS v konečném důsledku odráží větší dopad reformy na snížení spotřeby a kupní síly velkých nízkopříjmových a středních skupin, což nebylo kompenzováno zvýšenou spotřebou skupin s vysokými příjmy a dalších skupin domácností se zvýšenými příjmy.

Příčiny mnoha problémů Republiky Kazachstán a Ruské federaci (recese výroby, inflace, nestabilita vlastní národní měny tenge, krize neplacení) zasahují do stávajícího centralizovaného systému ekonomiky a jejího odkazu. Realizace liberálního programu přechodu k tržnímu ekonomice byla zaměřena na přísnou měnovou politiku v kombinaci s liberalizací cen a ekonomických vazeb. Zásahy státu do ekonomického života země byly omezeny na jednorázové události. Tento směr lze definovat jako monetarismus s prvky řízení. Pokusy o schválení tohoto směru vedly k nekontrolovanému růstu cen a rozvoji inflačních procesů. Mechanismus privatizace nefungoval a monopolizace výroby se zvýšila. Domácí trh se spotřebním zbožím byl zničen. Export a import byly prováděny nahodile a nekontrolovaně. Dokonce i průmysloví giganti Republiky Kazachstán byli v obtížné situaci kvůli nedostatku pracovních sil, ztrátě vazeb s bývalými obchodními partnery a s tradičními obchodními trhy, omezení investic do modernizace a restrukturalizace výroby. Kupní síla většiny obyvatelstva klesala v důsledku inflace, opožděných výplat mezd, důchodů, sociálních dávek a kvůli dlouhodobému růstu cen zboží, výrobků a služeb.

Přesto ekonomiky Ruské federace a Republiky Kazachstán, navzdory celé řadě problémů, které se objevily po rozpadu Sovětského svazu, včetně devalvace měny, neefektivní privatizace, poklesu výroby, poklesu celých průmyslových odvětví v 90. letech, byly schopny relativně rychle dosáhnout úrovně roku 1991. Trvalo však dlouhou dobu, než byly důsledky těchto problémů překonány.

Na nastoupené cestě v roce 1991 samostatného ekonomického rozvoje Ruské federace a Republiky Kazachstán se projevovaly to úspěchy, to překážky a problémy, mezi nimiž

bylo také rozšíření Covid-19, jehož vliv na tyto ekonomiky byl popsán v předcházejících kapitolách.

V létě 2020 vedlo zmírnění karanténních omezení k postupnému obnovení ekonomické aktivity, ale v září došlo k novému skoku ve výskytu. Hospodářský dopad na posudky země je umocněn nedávným poklesem cen ropy, protože se přímo dotýká Ruské federace i Republiky Kazachstán.

V dlouhodobějším horizontu může krize Covid-19 rovněž vést k přehodnocení rizik koncentrace financí v celosvětové výrobě, což může mít za důsledek důraz na diverzifikaci a přeorientování ekonomických pohledů na danou problematiku. To by mohlo otevřít nové obchodní příležitosti pro podnikatelské firmy v této oblasti.

6 Závěr

Ekonomika republik SSSR, až do okamžiku jejího rozdělení na suverenní státy, byla jednotným organismem, ve kterém byla ekonomická a průmyslová nerovnováha některých svazových republik kompenzována inverzní nerovnováhou ostatních. Rozdělení tohoto systému vedlo k přerušení většiny ekonomických vazeb mezi nástupnickými zeměmi, zejména mezi Ruskou federací a Republikou Kazachstán. Situaci v oblasti obchodu zhoršil přechod obou zemí na své národní měny. Nastoupení cesty "šokové terapie" při reformě ekonomik těchto států zároveň vedlo k hyperinflaci a poklesu výroby. Barterový-výměnný obchod se stal hlavním typem obchodní činnosti jak uvnitř států, tak i mezi sebou navzájem. V takovém nesystematickém a těžko kontrolovatelném prostředí ekonomických vztahů bylo nutné hledat východiska ze složité situace.

Současně však se zánikem zóny jednotného rublu a zavedením samostatných národních měn začíná formování nezávislé makroekonomické politiky. Ta vycházela z doporučení MMF a dalších mezinárodních finančních organizací, a to jak pro Ruskou federaci, tak i pro Republiku Kazachstán. Zavedené reformy zahrnovaly požadavky na snížení role státu v ekonomice, liberalizaci domácích i zahraničních ekonomických aktivit, privatizaci a na vyhlášení bankrotu těch výrobních podniků, které nepřinášeli zisk. Tento proces však probíhal pomaleji, než se očekávalo. Teprve v polovině 90. let 20. století byly položeny základy pro stabilizační procesy. V některých odvětvích jak v Ruské federaci, tak i v Republice Kazachstán začalo ekonomické oživení, především díky zvýšení přílivu zahraničních investic.

V roce 1996 byl poprvé za 5 let zaznamenán růst HDP v Republice Kazachstán: 0,5 % a v roce 1998 začal mírný růst: 2-3 %. Hlavními odvětvími hospodářského růstu byly a jsou i v současné době zpracovatelský ropný průmysl, plynářství a zemědělství. V Kazachstánu byly vytvořeny nejpříznivější podmínky mezi nástupnickými státy SSSR pro aktivní investiční činnost západních společností. Byl vydán systém legislativních dokumentů na ochranu zahraničních investic, např. znárodnění podniků se zahraniční účastí bylo zakázáno; společnostem, které investují do zpracování nerostných surovin v místě jejich těžby a do technického vybavení těchto zpracovatelských závodů, jsou poskytovány daňové úlevy a různé pobídky. Z hlediska atraktivity ekonomiky pro zahraniční investory Kazachstán předstihl nejen sousední Rusko, ale i mnoho dalších států Střední a Východní Evropy. To vedlo k tomu, že 80 % zásob ropy se nyní nachází v rukou

zahraničních investorů. Představují 89 % všech investic. Během tohoto období rozvoje Republiky Kazachstán byl přístup ruských investic do odvětví těžby a zpracování surovin poměrně obtížný. Třetina investic do kazašské ekonomiky jsou americké investice. Podle statistické Agentury Republiky Kazachstán je podíl zahraniční účasti ve struktuře průmyslové výroby více než 14 %. Nezávislí odborníci poznamenávají, že zahraniční TNC ovládají přibližně 70-90 % průmyslového sektoru Republiky Kazachstán.

Po dlouhém nezávislém rozvoji ekonomik obou zemí, Ruská federace a Republika Kazachstán na počátku 21.století začaly novou fází vývoje vzájemných ekonomických vztahů: v ruském Vyborgu se staví tankery pro to, aby je Kazachstán používal v Kaspickém moři; v Jižní oblasti Kazachstánu byl založen závod na výrobu tkanin kazašsko-ruskou textilní aliancí LLP.

Energie a zdroje energie hrají v této spolupráci důležitou roli a Rusko projevuje zájem o společnou výrobu a zpracování uranu. V této fázi Rusko může poskytnout Republice Kazachstán významnou pomoc při obnově strojírenství a zpracovatelského průmyslu, s přihlédnutím ke dřívějším vztahům mezi výrobními závody, které se rozvíjely po celá desetiletí. Ve fázi jednání jsou také možnosti vybudování nové společné jaderné elektrárny v Kazachstánu.

7 Seznam použitých zdrojů

- 1) Academic.ru [online]. [cit.2020-02-26]. Dostupné z: https://economic_mathematics.academic.ru/1181/Гершенкрона_эффeкт
- 2) AYDARKHANOV, M. Osnovy ekonomicheskoy teorii. Moskva: Foliant. 2017. ISBN 978-601-302-696-1.
- 3) BEK, U. Obshchestvo riska: na puti k vtoromu modernu. Moskva: Progress-Traditsiya, 2017. ISBN 5-89826-059-5.
- 4) BELORUS, O. G. Global'naya perspektiva i ustoychivoye razvitiye. Moskva: MAUP. 2018.
- 5) BOGOMOLOV, O. Reformy v zerkale mezhdunarodnykh sravneniy. Moskva: Ekonomika. 1998. ISBN 5-282-01918-3.
- 6) Borba s koronavirusom (COVID-19): vklad vo vseмирnuyu deyatelnost [online]. [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: oecd.org/coronavirus
- 7) BORISOV, Y. F., PETROV, A. A., BEREZKINA, T. Y. Ekonomika. Moskva: Prospekt. 2020. ISBN 978-5-392-34068-2.
- 8) Český statistický úřad. Metodika: Hlavní makroekonomické ukazatele. Czco.cz [online]. [cit.2021-02-26]. Dostupné z: https://vk.com/away.php?utf=1&to=https%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fcsu%2Fczso%2Fhmu_cr
- 9) Český statistický úřad. Metodika: Hrubý domácí produkt (HDP). Czco.cz [online]. [cit.2021-02-26]. Dostupné z: https://vk.com/away.php?to=https%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fcsu%2Fczso%2Fhruby_domaci_produk_t_-hdp-&cc_key=
- 10) DEREN, V. I., DEREN, A. V. Ekonomika i mezhdunarodnyy biznes. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-09246-2.
- 11) ESKINDAROV, M. A., SHARKOVA, A. V., MERKULINA, I. A. Ekonomika i finansy TEK. KnoRus. 2019.
- 12) FEDOTOV, V. A., KOMAROVA, O. V. Ekonomika. Moskva: Infra-M. 2017. ISBN 978-5-16-015038-3.
- 13) FEOFANOV, K.A. Tendentsii mezhdunarodnogo razvitiya v usloviyakh pandemii. Sotsialno-gumanitarnyye znaniya. 2020.

- 14) GORELOV, N. A., KORABLEVA, O. N. Razvitiye informatsionnogo obshchestva: tsifrovaya ekonomika. MOSKVA: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-10039-6.
- 15) GRIGORYEV, I.V. Vliyaniye rasprostraneniya novoy koronavirusnoy infektsii Covid-19 na izmeneniye zakonodatelstva o sotsialnom obespechenii // Pravo i politika. 2020.
- 16) GRINBERG, R. S., RUBINSHTEYN, A. Y., NUREYEV, R. M. Ekonomika obshchestvennogo sektora (novaya teoriya). Moskva: Infra-M, RIOR. 2016. ISBN 978-5-369-01432-5.
- 17) HOLMAN, R. Ekonomie. 6. vydání. Praha. 2016. ISBN 978-80-7400-278-6.
- 18) CHAYZHUNUSOVA, G., TSOY, D. Osnovy ekonomiki. Moskva: Foliant. 2016. ISBN 978-601-302-490-5.
- 19) IOKHIN, V. Y. Ekonomicheskaya teoriya. Moskva: Yurayt. 2017. ISBN 978-5-9916-8772-0.
- 20) IVASHKOVSKIY, S. N. Ekonomika dlya menedzherov. Mikro- i makrouroven. Uchebnoye posobiye. Moskva: Delo. 2019. ISBN 978-5-7749-1493-7.
- 21) KAZNACHEVSKAYA, G. B. Osnovy ekonomicheskoy teorii. Moskva: Feniks. 2020. ISBN 978-5-222-33306-8.
- 22) KOLYCHEV, A. M., RASSOLOV, I. M. Pravovoye obespecheniye ekonomiki. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-04562-8.
- 23) KUZNETSOVA, N.A. Mery gosudarstvennoy podderzhki v period pandemii koronavirusnoy infektsii v Rossiyskoy Federatsii. Modern Science. 2020.
- 24) LOBACHEVA, Y. N. Osnovy ekonomicheskoy teorii. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-10699-2.
- 25) LUKASHENKO, M. A., AILAVERDOV, A. R., BEZNOSHCHENKO, D. V. Ekonomika. Moskva: Sinergiya. 2018. ISBN 978-5-4257-0257-9.
- 26) LYUTOV, N.L. Zashchita naseleniya, rabotodateley i rynka truda v usloviyakh pandemii: Rossiya v global'nom kontekste. 2020.
- 27) MISHKIN FREDERIK, S. Ekonomicheskaya teoriya deneg, bankovskogo dela i finansovykh rynkov. Moskva: Vilyams. 2018. ISBN 5-8459-0918-X.
- 28) OVCHARENKO, N. A. Osnovy ekonomiki, menedzhmenta i marketinga. Moskva: Dashkov i Ko. 2020.

- 29) Pandemiya COVID-19: konets privychnogo mira? Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta: elektron. zhurn. 2020.
- 30) PAVELKA, T. Makroekonomie. Základní kurz. III. vydání. Melandrium. 2007. ISBN 978-80-86175-58-4.
- 31) PLIYEVA, A.R. Funktsionirovaniye bankovskoy sistemy Rossii v usloviyakh pandemii. 2020.
- 32) POLIKARPOVA, T. I. Osnovy ekonomiki. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-07771-1.
- 33) POLIKARPOVA, T. I. Ekonomicheskaya teoriya. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-07287-7.
- 34) REVTOVA, O.A. Vliyaniye pandemii na bankovskiy sektor. Kursk: Yunost i znaniya – garantiya uspekha. 2020.
- 35) SHIMKO, P. D. Ekonomika. Moskva: Yurayt. 2019. ISBN 978-5-534-06769-9.
- 36) SHUMILIN, A.I. Faktor pandemii vo vneshney politike Yevrosoyuza. Nauchno-analiticheskyy Vestnik Instituta Yevropy RAN. 2020.
- 37) VASILYEV, V. P., KHOLODENKO, Y. A. Ekonomika. Moskva: Yurayt. 2020. ISBN 978-5-534-13155-0.
- 38) YELISEYEV, V. S., VELENTO, I. I. Teoriya ekonomicheskogo prava. Teoriya otrasley prava, obespechivayushchikh ekonomicheskkiye otnosheniya. Moskva: Prospekt. 2020.
- 39) ZOIDOV, K.K. Vliyaniye pandemii koronavirusa COVID-19 i meropriyatiy po borbe s ney na funktsionirovaniye torgovykh. 2020.